NEMZETI

NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA POLG. ISK. TANÍTÓNŐKÉPZŐ TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

Dr. VÁSONY LAJOS.

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1915. V. FÜZET.

Május.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Özv. gróf Pálffy Pálné. Prohászka Ottokár	173—182
II.	A jövő feladata. G. Vay Gáborné	183—186
III.	1915. április 11. Meznerics Ferencné	187—192
IV.	Hősködő leánykák. Havas Alisz	193—200
V.	Háborús kézimunka — békében. Dalmát Piroska	201—203
VI.	Az ég alkonyati színeiről. Dr. A. A.	204—210
VII.	**Nőnevelési szemle.** A vallás- és közoktatásügyi minisztérium új ügybeosztása. — Babare Adél kitüntetése. — A M. D. E. közgyűlése. — Kremnicky Magdolna halála	211—218
VIII.	**Külföldi lapszemle.** Frauenbildung. Dr. Schmidt Mária	219—221
IX.	**Irodalom**	222
X.	Az előfizetések nyugtázása	223

☛ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet-Nőiskola)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgyis csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai még kaphatók a kiadóhivatalban.*

A *„Nemzeti Nőnevelés“* megjelenik (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., István-út 93.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1915. MÁJUS. V. FÜZET.

ÖZV. GRÓF PÁLFFY PÁLNÉ.*

A világháború nemcsak a hősöknek, hanem a hősnőknek is korszaka. Sok-sok ismeretlent avatott hősökké a nagy idők küzdelme s ragyogó üstökösökké gyullasztotta ki különben igénytelen, de nagy áldozatokra kész lelküket. Vannak vitézségi éremmel kitüntetett leányaink, távirda-hivatalnoknőink, kik, mikor az ellenséges gránátok beütöttek a telegráf- és telefonállomások mellett, úgy, hogy a férfihivatalnokok távoztak, kitartottak helyükön s csak akkor vonultak vissza, mikor megkapták a felváltási parancsot. Vannak 15 éves Jenoch Rózáink, kik az ütközetekben, mikor a sebesültek ápolása szünetelt, szüntelen a tűzvonalban forogtak, hogy katonáinkat legalább vízhez juttassák. Vannak, kik férjük oldalán fegyvert viselnek s mint közkatonák küzdenek s mindezeket bátran *nagy kötelességek önkénteseinek hívhatom*, kik mind azért bátrak s hősök, mert nagyon szeretnek. A szerető és áldozatkész hősiesség ez idejébe — mondhatnám a maga idejébe — esik egy hőslelkű asszonynak halála, kinek emlékét ma üljük; de ki nem üstökösként jött s ment, hanem biztató csillagként sokáig ragyogott a hősies s áldozatkész szeretetnek egén, kit nem nagy szenvedélyek eruptiv hatalma, hanem a «szeretet, az erő s a

* A «Kath. Nővédő Egyesület» megalapítója és elnöke özv. gróf Pálffy Pálné született gróf Károlyi Geraldine emlékezetére f. évi április 17-én gyászünnepet rendezett. Az ünnepi beszédet Prohászka Ottokár, székesfehérvári püspök tartotta. Nem áldozhatunk méltóbban a nemeslelkű magyar nagyasszony emlékének, mintha e gyönyörű beszédet a püspök úr engedelmével egész terjedelmében közöljük. *Szerk.*

fegyelem lelke» emelt fel oda, kinek lelke nem faji ösztönök világégéséből kipattant szikra gyanánt égett el, hanem hosszú évek kitartó munkájában s nagy kötelességek készséges teljesítésében tündökölt s így adott példát nekünk. Átérezte a női lelkek veszedelmét s segiteni akart rajtuk, ő, ki távol állt a kenyér s a megélhetés gondjaitól; beleállt az elhagyatottak s gyámolításra szorultak életharcaiba, bele a társadalmi s gazdasági élet vajudásaiba, megindította a katholikus nővédelem munkáját, maga köré gyüjtötte a patronage apostolait; sok-sok leánykört állított fel a fővárosban s a vidéken, nagy áldozatok árán megteremtette a katholikus munkásnő-otthont, alapított kórházat s gyámolított számtalanokat. Reméljük, hogy mindezen sok jóért az érdemkeresztet megadta neki az Úr; a szalagot hozzá azonban mi szőjjük a kegyelet, hódolat s hála érzéseiből.

Idézzük szemeink elé testben törékeny, lélekben erős s átszellemült lényét; az a külső törékeny megjelenés csak fehér s fényes szilhuetje volt a belsőnek s meglepő ellentétben állt a «mulier fortis» lelkületével. Ez a lelkierő mint nagy kötelességtudás s kötelességérzet érvényesült életében; először családja körében s azután előhaladottabb korában a szociális tevékenység terén. Családi köre az ő szentélye volt, melyben mint jó hitves, mint szerető édesanya sok-sok évet élt; de e szentély ajtaja zárt ajtó itt nekünk, melyre tisztelettel nézünk, azonban küszöbét nem lépjük át. Mi csak a külső tevékenység időszakára vonatkozunk, mikor az édesanyából sok-sok nőnek s leánynak mentője, pártfogója s jótevője lett. Ezen a téren is a legjellemzőbb vonása az volt, hogy ő *nem mint dilettáns, hanem mint közmunkás állt bele az akcióba, szociális tevékenységet nemcsak dicséretes jótékonykodásnak, hanem társadalmi kötelességnek nézte.* Dicséret volna az is, ha a grófnőt a kath. nővédelmi akció önkéntesének nevezném; dicséret volna az is, ha kiemelném, hogy annak dacára is, hogy grófnő volt s arisztokratikus miliőben nőtt fel, mégis dolgozott; de a legnagyobb dicséret mégis az, hogy *ő a szociális munkásságot szoros köte-*

lességnek nézte: s nem mint önkéntes, hanem mint munkára kötelezett vette ki belőle részét.

Ez a szociális kötelességérzet a grófné egyik kiváló jellege s legnagyobb dicsérete. Ő a szociális tevékenységben kötelességet látott; ha nem is csinált ebből tézist mások számára, de hűsége, kitartása, áldozatkészsége s szinte makacs helyen való megállása eléggé bizonyítja, hogy maga számára a mások gondjainak apasztását s a mások javának előmozdítását szoros munkafeladatául vette. Látott tehát valamit, amit mások még nem látnak, látott színeket s fényeket, melyekkel szemben mások még színvakok, fölismert nagy feladatokat, melyeket mások el nem ismernek, érzett impulzusokat, melyekkel szemben mások még érzéketlenek s e világosságban s e finom megérzésben *missziót* látott a maga számára a szociális munka s a szociális szolgálat teljesítésében.

Ily meglátás s ily megérzés jellemez minden géniuszt, legyen az művész vagy apostol. Annál inkább kell azt kiemelnem rajta, mert szociális téren e meglátásból s megérzésből még nagyon kevés van Magyarországon. A magyar népben s a városi társadalomban is még rendkívül kevés a szociális érzés s a közkincsek, a közérdekek s a közjó iránt tele vagyunk önzéssel, meg-nem-értéssel, sőt félreértéssel. Ki érzi azt nálunk, hogy a közintézmények, az egyház, az állam, az iskola, a család épp oly kicsinyek, mint a házunk, a földünk, a kertünk, — hogy azok is a mieink?! Ki érzi azt, hogy közöm van hozzá, hogy másnak is legyen kenyere, minthogy közöm van ahhoz, hogy nekem legyen? Ki érzi azt, hogy a közszellem, a közerkölcs, a nevelés, a munkakedv s a munkabér, a megelégedettség épp oly közös tényezők, mint a jó levegő, a jó víz, s hogy az egyiket épp oly kevéssé szabad elrontani, mint a másikat; ki érzi azt egyáltalában, hogy a közösből is s nemcsak az elszigetelt magánjellegüből élünk?!

Nagy veszedelemben, mint pl. most a világháborúban, ez a belátás világosabb s ez az érzés élénkebb lesz, amennyiben most az önző ember is érzi, hogy ami az enyém, az valami-

képpen a tied is, s hogy ahhoz, hogy van-e kenyér vagy nincs s ahhoz, hogy mi van mások élés- s magtárában, mindnyájunknak van közünk. Közünk van hozzá, hogy győzi-e a nép erővel s lelkesüléssel, győzi-e erkölccsel, hittel s reménnyel a harcot, s ugyancsak érezzük, hogy nem egyesek dolga, hanem közérdek az, vajjon van-e a nép s a hadsereg odaadásra s hazaszeretetre vagy inkább nyegleségre s blazirtságra ránevelve; mindez közügy s nem Csáky-szalmája. De épp azért a népnek s a társadalomnak hitre, tisztességre, erkölcsre s hősiességre való ránevelése is közös kötelesség s a társadalmi problémáknak megoldása s a társadalmi nevelő munkában való közreműködése is kooperáló közszükséglet; a népnek jó vérrel s lelkének erkölccsel s hittel való telítése közfeladat s nem kultúrember, hanem barbár az, aki a fejlődés e fokán maga számára itt kötelességeket nem lát.

Ez a szociális érzés meg volt a grófnéban s ez érzésből kifolyólag ő a szociális tevékenységben kötelességeket látott s azokat *nem mint önkéntes, hanem mint közmunkás* híven s kitartóan teljesítette is.

Valami különös hasonlóság van e szociális kötelességérzetet illetőleg közte s hírneves fivére, gróf Károlyi Sándor közt. A gróf a magyar népet s a magyar földet szerette s ezen a magyar földön akarta erőssé s önállóvá tenni a magyar népet. Lelki szemei előtt állt az idegen befolyás s a merkantil szellem által meggyöngült falusi nép s megesett a szíve a züllő s adósságba s szegénységbe merülő népen s íme nővére is, a boldogult grófné is ily szociális misszióban részesült s azért az «Országos Kath. Nővédő-Egyesületnek» 1910. évi évkönyvében így buzdítja munkára patronesszeit: «Dolgozzanak úgy — írja — mintha hullámzó, sárguló kalásztenger előtt állnának s tünődve néznék, mily nagy munka vár rájuk, míg a mag fedél alá kerül». Az ő szemei előtt azonban nemcsak a falunak szolgálatot s munkát kereső leányai, hanem a városi s főleg gyáripari munkásnép gyermekeinek veszedelme is lebegett s ezeknek leányait akarta ő megmenteni. Az Országos Katholikus Nővédő

Egyesület tevékenysége első sorban ezekre terjedt ki, ezeket gyüjti össze a vasárnapi délutánokon, ezeket akarja nevelni s örömre deríteni, ezeknek akar tanáccsal, vigasszal, erővel szolgálni, mint kik leginkább vannak mindennek híjjával.

De nem szabad azt gondolnunk, hogy a grófnő az ő Nővédelmével csak egy barátságos vasárnapi délutánt akart a leányok számára biztosítani; nem, neki a patronázsokkal sokkal messzebbre kihatói tervei voltak; *ő a leányok által a munkás-családokra akart kihatni.* Ő látta a munkás-családok pusztulását: «Szeretném szavakba önteni — írja az 1912. évi évkönyvben — hogy meghallják szeretett partonesszeim szerte az országban, micsoda mély lelki fájdalom fog el a munkás-családok láttára, melyek már-már megszüntek családok lenni». Látta, hogy közel három generáció egészsége s idegereje senyved immár a rendszertelen, zsaroló munka átka alatt. Látta, hogy a munkás-családanyák végkimerülésig vonszolják az igát; látta, hogy az ilyen családanya ki van szakítva a családból, hogy nincs befolyása férjére s gyermekeire, hogy ezek mind már nem családok, hanem egymás mellett élő, elgyötört lények, minden szellemi kötelék s lelki együttérzés nélkül. S ugyan hogyan akart a grófné e nagy társadalmi bajon segíteni? «A szétrombolt családi szentélyből, az elpusztult munkásotthonból — írja ugyanott — kezünkben van egy drága kincs: védenceink szíve». Akarta, hogy a leánykörökben gondosan ápolják a keresztény kötelmeknek, nevezetesen a gyermekek szülőik iránti kötelességének tudatát s hogy a leányok tisztességén, becsületességén, gyermeki ragaszkodásán éledjen föl a szülők szíve, a leányok gyermeki szeretetéből gyulladjon föl a szülők e hamvadó szeretete s ébredjen újra a családi érzés.

A védencek szívén át akarta felélesztení a munkáscsalád melegét. Akarta, hogy a patronesszek védenceik lelkében felkeltsék a nehéz megpróbáltatások közt vergődő szülők iránti résztvevő, segíteni akaró szeretetet, hogy felkeltsék bennük a gondolatot, miképpen lehetnének szüleik vígaszára, mivel kímélhetnék szüleik erejét, mi módon szerezhetnének nekik apró

örömöket. Mily bájos, felséges gondolat! Mily művészi, finom érzék s ugyanakkor mily mély, igaz, szocialis inspiráció ez! A jobb jövőnek záloga az ifjuság; új társadalmat is csak megnemesbült ifjuság által lehet teremteni. A grófné a munkától elgyötört társadalmi rétegekbe a vidám, tiszta fiatalság napsugarát akarta belopni s azáltal azután a nyomor és szakadatlan robot által elgyötört szülőket is megkönnyíteni s fásultságából kiemelni. A német költővel tartott, aki mondja:

«Schafft frohe Jugend euren Kindern,
Des Lebens Heimsuchung zu mildern;
Wer jung schon viel erfahren Gutes,
Trägt auch das Schlimme leichten Mutes».

Bízott a szívben, mely tud kitágulni, ha felmelegszik, amint tud összezsugorodni, ha a szeretet fényűzésére idő nem kerül.

S ebben a szociális nevelő irányban akart ő minél több segítőt s munkatársat, s bár a világtól elzárkózva élt magas korára való tekintetből, de folyton vonzott s toborzott munkatársakat. Tette ezt Budapesten, ahol 1900 óta Esterházy-utcai palotájában gyülekeztünk s ugyanígy a vidéken is akarta szaporítani elvtársait s mindenfelé fölállítani a nővédelem tűzhelyeit. A patronázst tartotta a kath. nővédelmi mozgalom kiinduló pontjának; ezt nézte a nép iránti érdeklődés iskolájának. Nevelni akarta a magyar társadalmat arra, hogy ne nézze méltóságán alulinak, ha a néppel érintkezik s azzal barátságosan beszél; az igazi fölvilágosultság térfoglalása révén akarta eltüntetni azt az űrt, mely gazdag és szegény, nép és úr közt még egyre tátong.

Ily buzgóság mellett természetesen szaporodtak a művek is. A kath. nővédelmi mozgalom talaján hajtott ki a «Kath. Háziasszonyok Szövetsége», mely a cselédleányok nevelését s a cselédközvetítést vette át s külön ezek számára nyitott patronázsokat is; ugyancsak e talajon fakadt a «Kath. Kereskedelmi Alkalmazottak s Hivatalnoknők Egylete», a «Kath. Munkásnők Egyesülete», a «Kath. Női Patronage s Fogházmisszió». Gon-

dolt továbbá a grófné arra is, hogy ahol lehetséges, pártfogása alá venné a Kath. Nővédő Egylet a háziipari foglalkozások megteremtését, a nagyméltóságú püspöki karral egyetértőleg életbe hívta a szociális érzés terjesztésére a tanítónőképzőkben tartandó szociális kurzusok áldásos intézményét s az 1910. «Évkönyvben» ő maga ismerteti nagy örömmel s elismeréssel a «Szoc. Misszió-Társulatot» s rámutat arra, mint oly intézményre, melynek tagjai behatóbban foglalkoznak a szociális problémával s «egész életüket — ezek az ő szavai — a szegény női lélek megmentésére» fordítják.

Ha már most kérdem, hogy honnan a grófnéban ez a finom, szociális lelkiség s annak a késő korig csalódások s sikertelenségek dacára való megóvása? Honnan a mély részvét, melyet nem tompított a «splendid isolation» legtöbbször nyegle s bénító befolyása, honnan a lélek ez üdesége s energiájának expanzív ereje: arra azt kell felelnem, hogy ő nem járt ugyan Miss Olve Malveryvel, — kiről az 1900. évkönyvben emlékezik — a világváros lápjában, melyet az leírt németül és kiadott «Im Sumpfe der Weltstadt» című művében; ő személyesen nem nyert betekintést a legsötétebb s legfeketébb társadalmi rétegekbe, hol piszok, nyomor, züllöttség, mámor és tompa fásultság uralkodik; ő nem csavarogta végig a bátor Missel a nagyváros éjjeli utcáit, hogy fölvegyék az éjjeli menedékhelyekre, ahol megtapasztalhatta volna a nyomornak e legmélyebb örvényeit is; de ő e részvétét mély hitből s Istenszeretetből vette. A grófné azért volt telítve szociális érzéssel, mert szerette a lelkeket, a lelkeket pedig azért szerette, mert szerette az Istent. Őt az a nagy hit s nagy szeretet vitte s emelte, mely Krisztus Urunkban a béke szerzőjét imádta a háborgó élet hullámai fölött s ezt a békét akarta ő közvetíteni a társadalomnak.

Ha nem is szállt le a nyomor szakadékaiba, azért hallott azokról eleget s érdeme abban állt, hogy úgy hallott azokról, hogy részvétre gerjedt szíve. «Sie wurde nicht durch Leid, sondern durch Mitleid wissend»; a sok panaszra, melyet minden-

felől hallott, rezonált a lelke s úgy rezonált, hogy tetteket váltott ki. Ily tettre kész részvét hívta például létbe a «Katholikus Munkásnők Otthonát». Bundala Mihály, nagyváradi kanonok, akkori budapesti központi szemináriumi spirituális, elmondta egyszer a grófnénak, hogy mint találkozott egy kis, földi vagyonkáját batyujában cipelő parasztleánykával Budapest utcáin, aki megszólította őt s kérdezte, nem tudna-e neki helyet. Nem tehetett mást, minthogy helyszerzőhöz utasította a leányt, de azóta nem hagyta őt többé nyugodni a gondolat, hogy otthont kellene teremteni az otthonnélküli, fiatal teremtéseknek; ki is dolgozta a tervet s miután előadta azt a grófnénak, megnyilt a Bokréta-utcában egy nagy földszintes házban a «Katholikus Munkásnők Otthona»; a grófné résztvevő szeretete s áldozatkészsége nyitotta meg azt. *Ez a résztvevő, mentő szeretet sugalmazta őt többi műveiben is, — részvét, mely nagyon-nagyon érez, lelkület, mely csupa lélek.*

Szabad legyen idéznem egy jó lélekismerő német hölgynek szavait, aki azt írja róla: «Mich hat ihre auf das geistigseelische gerichtete Gesinnung stets frappiert . . . Sie war meines Erachtens eine der ausgesprochenen auf das Ideale eingestellten Naturen. Ich habe sie zu wenig gekannt, um darüber Einzelheiten als Beweise zu erbringen. Ich kann aber sagen, dass ich sie nie gesehen habe, ohne diesen starken Eindruck empfunden zu haben: diese Frau ist ganz Seele. Wäre sie auch keine Christin, sie wäre nie Materialistin, sondern die glühende Anhängerin irgend einer spiritualistischen Doktrin. Das Reich des Geistes scheint mir immer ihre persönliche Lebensatmosphäre zu sein, auch abgesehen vom übernatürlichen Standpunkt.» Igen, ez az asszony egészen lélek volt, még pedig Istenért szerető lélek; — lelki ábrázatán titkos könnyek nyomai csillogtak, szivében az aggódó s résztvevő szeretet soha el nem hamvadt.

E résztvevő szeretetében mindvégig kitartott s soha nem csüggedett. Mivel jó anya volt, azért tudott kitartóan szeretni; tudta, hogy mindazt, ami él és fejlik, legyen az gyermek vagy

intézmény, nem lehet siettetni, hanem várni kell; szeretni kell s szeretni kell tovább s szeretni kell végig, azaz jobban mondva a szeretettel nem lehet végezni soha s nem szabad belőle kifogyni.

Ezt az ő résztvevő s segítő szeretetét, ahogyan Istenből merítette, úgy Istenért gyakorolta s elve volt, hogy csendben dolgozzunk s minél tisztább szándékkal. Mindig félt attól, nehogy a szeretet művei zajt csapjanak s emberi tekintetek s hiuság által profanáltassanak. Volt Rómában egy öreg jezsuita páter Lacroix, aki egy nagy kollegium élén állt s úgy féltette művét az ujságíróktól s a piaci nyilvánosságtól, hogy azt mondta: «Auch die sollen nichts davon erfahren, die sonst auch das Gras wachsen hören». Ez volt a boldogult grófnénak is az elve: Istenért dolgozni s óvakodni, hogy a statisztika száraz démonja el ne hessegesse műveinkről az isteni kegyelemnek, az isteni áldásnak hímporát. Tudta, hogy a legnagyobb s legtisztább szeretet mindig csendes és zajtalan, hogy Isten nyomaiban s angyalszárnyakon jár. Tudta, hogy az isteni jónak csend kell és nem zavar, rejtek kell és nem piac. Valamint a jegecek csendben s nyugalomban alakulnak ki: úgy a hitnek művei sem létesülnek ünneplések forgatagaiban. S ahogyan hitt, úgy tett; rejtekben élt, tiszta szándékkal dolgozott, sokat áldozott s emberektől elismerést nem várt.

De nyugta után bátran dicsérhetjük a napot s azért jöttünk ma ide, hogy a krisztusi életnek e lenyugodott szép napját dicsérjük s Istennek hálát adjunk mindazért a jóért, mit szolgálója által művelt. A boldogult grófné annyiban is nap nekünk, amennyiben akkor is világít még, mikor már lenyugodott; világít a lelke, világít jóságos emléke. Isten gyujtotta meg e világosságot s nem oltotta azt ki, hanem csak más gyertyatartóra tűzte, közelebb magához; de azért nekünk is világít tovább elvei, példája, erényei s művei által. Viszont mi az ő emlékét nemcsak ünneppel megülni, hanem műveinek buzgó folytatása által megörökíteni akarjuk az írás szava szerint: «In memoria aeterna erit justus» v. i. az igaznak emléke

nem ünnepély, — az elhangzik; nem kő, — az elporlik; hanem a «caritas, quæ nunquam excidit». Az apostol szerint semmi sem örök, csak az isteni szeretet! E szeretetnek élt, e szeretetben él, e szeretetbe foglaljuk s abban tartjuk meg emlékét! Imádkozó s folyton dolgozó szívben tartjuk meg emlékét; imádkozunk érte s dolgozunk tovább az ő művein. Ez az imádságos s gyakorlati szeretet legyen a boldogultnak emléke!

Prohászka Ottokár.

A JÖVŐ FÖLADATA.*

Amit az emberek egyik része akarva, nem akarva feldúl, elpusztít és megöl, azt az emberiség másik fele munkával, tudománnyal, szeretettel igyekszik helyreállítani és pótolni. Annyival könnyebb rombolni, mint újat alkotni, annyival könnyebb az emberanyagot pusztítani, mint megmenteni s mégis mennyivel, de mennyivel könnyebb szeretni, mint gyűlölni.

Vörös már a föld a kiontott vértől. Alsó rétegeiben százezren pihenik ki dicsőségük fáradalmait; halálhörgés zúg végig keletről északra, nyugatról délre; a megtört szemek ezrei záródtak le örök alvásra; a búcsucsókok, az utolsó kézszorítások, a könytől áztatott fehér kendők és az itthon maradtaknak vörösre sírt szomorú szemei már lerótták keserves adójukat a trónok és nemzetek haragosaival szemben.

De ha majd leáldozik a tömeggyilkoló század véres napkorongja és a kürtök harsogása végigzúg a világ bércein, völgyein, a puszták és a rónák síkságain, hogy megszünt végre tölgyerdőnk irtása; ha az égbenyúló templomtornyok harangjai városokban és falvakban egyaránt a nemzetek örömzokogása között hirdetik a békét, a visszavonhatatlan, igazi békét, amely millió szív halk fohászát: Ember ne bántsd az embert! dörgő paranccsá változtatja, amikor annak a fehér kendőnek szalagja kioldódik és az ápolónői köntöst összerakják, ne feledjék el, hogy hivatásuknak nincsen vége, csupán egy újabb, szomorú fejezethez ért. Az a fehér kendő és az a fehér köntös maradjon annak az elhagyott kis hadi árvának pólyája, párnája, lepedője. Az a fehér köntös

* A Gyermekvédő Liga közgyűlésen mondott ünnepi beszéd.

szemtanuja volt annak a haláltusának, amely a sebesült katona vivott a hazaszeretet, a becsület és az élet utolsó lüktetésével. Arra a fehér ápolónői köntösre ráfröccsent azoknak a családapáknak piros vére, amikor műtőasztalon fekve, testi épségüket áldozták föl a becsületért. Amikor annak a súlyosan sebesült vitéznek lázas homlokáról fehér kendővel törülték le gyöngéd kezek a verejtéket, talán a Tiszapartnak egyik nádfedeles, meszelt kis házában hat apró gyermek és egy megtört asszony várta, hasztalan várta hazatértét. Ezek a köntösök ott fehérlettek a temetőben, a műtőben, a ragálykórházban, a harctéren mindenütt, ahol halálhörgés, fájdalom, örök búcsu és irtózat váltotta föl a fejlődő élet haladását.

Ez a darab fehér vászon maradjon meg ezentúl is szimbolumául annak, hogy még lesznek kötelességek, olykor nehezek és keservesek, amelyeknek teljesítése elől kitérni nem lehet és nem szabad!

A sebesültek ápolásán kívül a gyermekek megmentése és védelme a társadalom legfontosabb föladata. Hiszen azoknak a hősöknek, azoknak a honvédőknek, a becsület ezer és ezer névtelen lovagjának, a mi oroszlánjainknak utódairól, fiairól van szó! Aki tehát bírja a munkát lélekkel, testi erővel és nélkülözéssel ha kell, az maradjon továbbra is a helyén, mert követelni fogja a nemzet, az igazság és a becsület, hogy a megkezdett munkát folytassuk. A század legnagyobb kegyetlensége az lenne, ha a hadi árvák között akár csak egy is maradna, aki atyja dicsőségéért nyomorogna vagy pusztulna. Ne mondhassa egy vitézünk sem, hogy csak addig volt hős a társadalom szemében, míg a háború emlékének forró szele perzselte és hevítette érzelmeit, s amikor minden lecsöndesült, a hős emléke elmosódott és helyében csak a koldus maradt.

A mostani vad tusa alatt bebizonyult, mily kemény tud lenni a nő, mert mialatt legdurvább kézzel nyultak leggyöngédebb érzéseihez, ő megtanult dolgozni! Van tehát remény, hogy a további kötelességek tisztító szelleme kikapcsoltatja velünk még azt is, ami eddig hamis ábrándokon alapult.

Csak az igazi látás, jobban mondva, csak az igazi érzés marad mindig erkölcsös, mindig romlatlan és alkotó ereje csak annak van. Békés időben talán nem is mertem volna arról beszélni, ami eddig oly sokakat szétválasztott és mindenben kerékkötője volt annak, hogy egységesen dolgozzunk a nagy célokért. Most azonban, amikor kis földünket óriás tragédia rázkódtatja meg, amikor mindenkinek annyi veszteníválója van, amikor reményt, szerelmet, boldogságot, jövőt temet el nap-nap után mindenki, megkockáztatom azt, hogy fölszólalásom befejezése előtt nagyon sokaknak nevében hangosan gondolkozzam és nyilt bizalommal forduljak azokhoz, akik a gyermekmentés munkájában részt akarnak venni.

Kérve kérem őket, emelkedjenek föl — egy arasznyira a föld felé, csak annyival, hogy lábuk bele ne botoljék többé a kövekbe, a gyökerekbe s hogy magasabb nézőpontból mérlegeljék azt, ami a földön történik. Fölebbről nézve le az élet sivár mezejére, csak azt fogják látni, hogy ezren és ezren szenvednek, köztük egész légiója a gyermekeknek. Csak azt fogják érezni, hogy megmentésükre igen sok kéz kell, igen sok okos fej és még több, jóval több derék, meleg szív. Fölebbről nézve le, nem fogják többé számon tartani, hogy ki milyen párthoz tartozik, milyen felekezethez, milyen társadalmi csoporthoz való s működésüket nem fogják attól függővé tenni, hogy a férfiakat politikai állásuk és nézetük szétválasztja vagy egyesíti-e.

Olyan kicsinyes, olyan igazán megalázó volna ennek az elterjedt, gyerekes dacnak folytatása, annyira nem méltó mostani helyzetünkhöz, a sok fájdalomhoz és gyászhoz, amelyet mindnyájunknak el kell viselnünk, hogy majdnem sértené a kegyeletet, amellyel bátor halottaink emlékének tartozunk.

Ezt a szegénységi bizonyítványt nem szabad magunkról továbbra is kiállítani!

Legalább most, amikor a fajok és törzsek élethalálharcot vívnak egymással és nap-nap mellett ijesztő módon szaporodik a hadi árvák névsora, most, amikor millió s millió fiatal, ártatlan gyermeknek a jövője forog kockán és a tömegsírok alul elesett

hőseink fájdalmas sóhaja számon kéri tőlünk, hogy gyermekükkel mi történik, most, amikor megváltozik és fölborult minden, nemzetek csalódtak a nemzetekben, szövetségesek szövetségesekben, csalódtunk a kultúrában, a haladásban, az adott szó szentségében, legkeservesebben a kiválóbbak bölcseségében, ismétlem, legalább most a nagy csalódások korszaka után, jöjjön el a még nagyobb reakció, amely tágítja a bús emléket, szétfeszíti a szűk korlátokat, edzi a jellemet: a lelkekbe lelket, a szívekbe szívet önt és az életcélt első sorban annak tekinti, hogy segítség legyen a kölcsönös fejlődés érdekében.

Ennek alapja a gyermek mentése, a gyermek oltalma, a gyermek nevelése.

Meg kell őket menteni a pusztulástól, oltalmazni kell a rossz ellen és nevelni a jövőnek.

Beléjük kell oltani az öntudatot, hogy van nemzeti lélek és nemzeti tulajdonság, mely a magyartól el nem választható s ha a hazának szüksége van arra, hogy fiai megvédjék földjét, nyelvét és szabadságát, csak egy kívánság, egy akarat hassa át az egész nemzeti testet, hogy ezért a darab földért küzdeni, áldozni, ha kell, meghalni, dicső és szent föladat.

Tanulja meg minden gyermek, hogy hinni kell az Istenben és szeretni kell a hazát, mert ez a két érzelem olyan erő, amellyel országokat és nemzeteket lehet föntartani örök időkig.

Végül oltsuk belé a gondozásunkra bízott hadiárvák lelkületébe a soha el nem múló kegyeletet és tiszteletet atyjuk emléke iránt. Menjen át a gyermek és az ifjú öntudatába, hogy atyja hős volt, vitéz volt, magyar volt, mert meg tudott halni, amikor azt hazája érdeke úgy kívánta.

Gr. Vay Gáborné.

1915 ÁPRILIS 11.*

Nagy időket élünk! A felettünk tovatünő minden nap, minden óra, perc, sőt pillanat egy-egy világtörténeti esemény hordozója. Mi, kik csak távoli szemlélői vagyunk, meg nem érthetjük, fel nem foghatjuk, még csak el sem képzelhetjük azokat a világrengető eseményeket, melyeknek borzalmait és szenvedéseit, de sikereit, diadalait, s ha a jó Isten el nem hagy bennünket, nemsokára eredményeit a későbbi nemzedékek bámulva s csodálva, ebben a titáni kifejezésben foglalják össze: világháború . . .

A napról-napra fokozódó inség és nyomor, a közgazdasági élet pangása, a háborúban megsebesültek és hősi halállal kimultak elrémítő statisztikája, lépten-nyomon árvák, özvegyek s gyermeküket veszített édesanyák kétségbeejtő fájdalma arra intenek bennünket, hogy a felettünk uralkodó isteni akarat oly rettentő büntetést mért ránk, aminőt még soha! A magyar nemzet szenved, millió és millió sebből vérzik, szine-virága ott hullik, pusztul a rémes harctereken, a borzalmasan rideg lövészárkokban . . .

Mert oda, a haláltánc színpadára vitte lojalitása, lángoló honszerelme s az egész világ bámulatát, tiszteletét kivívó bátorsága, vitézsége, szinte vakmerősége.

Hogy micsoda szerep jutott a magyar katonának a világháborúban, azt nem csak mi tudjuk, de tudják mások is, barátaink, ellenségeink egyaránt, s ha volna még oly tudatlan

* A szabadkai m. kir. áll. elemi népiskolai tanítónőképző intézetben tartott ünnepi beszéd.

nép, mely a magyar vitézséget nem ismerte, vagy nem akarta elismerni, annak számára is följegyzi most acélkarjával, kiomló piros vérével — és majd a világkrónika lapjain dicső fényben fog az tündökölni — ebből majd megtudja minden nép és nemzedék, hogy ki volt a világháború magyarja!

Hős a magyar most is, mint volt 1848/49-ben! Akkor sem állhatott meg előtte az ellenség, mikor arról volt szó, hogy jogát, igazságát, szent szabadságát megvédje, miket a bécsi önkény lábbal tiprott.

Nemrégen ünnepeltük március 15-ét s így még élénken emlékünkben vannak dicsőséges szabadságharcunk nagyszerű eseményei.

Széchenyi István gróf eszméi alapján s munkálkodása folytán 1825—47-ig kialakult és akkor már irányítóvá lett a liberális párt. Ennek a pártnak az volt a programmja, hogy elavult, korhadt, a nyugati civilizációval lépést tartani nem tudó nemesi alkotmányunk helyett — újat, modernet, a korszellemnek megfelelőt alkosson, melynek jelszavai: szabadság, testvériség, jogegyenlőség legyenek.

De hiába küzdött Széchenyi, hiába az időközben feltünt s lángeszével hamar óriássá nőtt Kossuth, Metternich konokságán s a maradik, konzervativek makacsságán megtört minden igyekezetük. 1847 szeptember havától 1848 március közepéig a diéta egyetlenegy reformtörvényt szavazott meg.

Petőfi lánglelke kellett hozzá, hogy március 15-én az egyetemi ifjúsággal valóra váltotta Széchenyi reformeszméit. A lelkes tömeg, mely a «Nemzeti dal» refrénjét a költő után harsogta, avatta fel új alkotmányunkat. Ekkor született meg a sajtószabadság, ekkor a népjog!

Petőfi lelkének lobogó lángja átcsapott a nyugodtan fontolgató követek lelkébe is és pár óra alatt megszavazták a 12 pontból álló törvényjavaslatot.

Néhány nap mulva küldöttség ment fel Bécsbe a királyhoz, hogy új alkotmányunkat szentesítse.

Április 10-én a király felséges neje és Ferenc József fő-

herceg kiséretében Pozsonyba érkezett. Április 11-én d. e. 10 órakor a primási palotában a király üdvözölte a rendeket, szentesítő szavait pedig a nádorhoz intézve, ekkép szólott: «Én magyar nemzetemnek szívből óhajtom boldogságát, mert abban találom fel a magamét is. Amit tehát ennek elérésére tőlem kívánt, nemcsak teljesítettem, hanem királyi szavammal erősítve, ezennel át is adom neked, kedves öcsém, mint kinek hűségében leli szívem legfőbb vigasztalását és gazdagságát.»

*

Dacára a sokatmondó igéreteknek, szomorú idők következtek ezután. A bécsi kormány megbánta engedékenységét, de miután a királyi esküt megszegni nem lehet, kerülő úton, a nemzetiségek felbujtásával zúdította ránk a veszedelmet. Alig kezdődött meg az első népképviseleti országgyűlés, a nemzetnek fegyverkeznie kellett, hogy a sokszoros ellenségtől védhesse magát. Az uralkodóház s a nemzet között megszakadt a békés viszony. V. Ferdinánd lemondott a trónról s öccsének, Ferenc Károlynak fia, Ferenc József követte az uralkodásban. Ekkor az osztrák seregek egyszerre négy oldalról támadták hazánkat. De halhatatlan hőseink akkor is bőven aratták a dicsőség babérjait. Hatvan, Vác, Isaszeg, Tápióbicske, Nagysarló, Szolnok, Komárom, mindmegannyi babérág a magyar dicsőség sorozatában. A lelkesedés, a honszerelem akkor is csodákat művelt. Csak mikor az orosz kolosszus is ránk nehezedett, akkor tettük le a fegyvert az orosz előtt, mert már kevesen voltunk. A világosi katasztrófát október 6.-a és sok-sok fekete nap követte még.

*

És ezután Deák Ferenc tanácsára tűrtünk, vártunk, hallgattunk s titokban reméltünk . . . Az osztrákok ügye rosszul állott ekkor Olaszországban is s így az uralkodó, angyallelkű feleségének, megdicsőült Erzsébet királynénknak, tanácsára mind több és több hajlandóságot mutatott hozzánk.

Végre 1867-ben létrejött a kiegyezés. A megbocsájtó nem-

zet megbékélt királya fejére tette a szent koronát junius 8-án. Azóta — új alkotmányunk alapkövein — újjáépült, fejlődött, gyarapodott, a tudományokban és művészetekben, közgazdaságban, iparban és kereskedelemben egyaránt óriási léptekkel haladt nemzetünk, hogy a nyugati civilizációt utólérje.

*

Napjaink szomorú, sötét eseményei megint megzavarnak bennünket a haladásban. Nem a mi hibánkból történt. Az utókor történeti világossága ki fogja deríteni, hogy mi igazunkat, létünket, békénket, nyugalmunkat s nemzetünk fennmaradását csak ezen a nagy áron, a leszámolás árán őrizhetjük meg. Nem is a mi akaratunk, hanem Isten akarata ez, ki nem azért tett minket ide, minden rokon és jóbarát hiján az ő virágos kertjének legékesebb helyére, hogy most, ezer éves dicső mult után gonosz-indulatú szomszédaink martalékai legyünk, hanem azt akarja, hogy megmutassuk életrevalóságunkat, erőinket, erényeinket, melyek újabb ezer éves fennállásra képesítenek; az Ő szent akaratának még titkos, nagy céljai vannak velünk!

Hogy a világháború vérfürdőjéből dicsőségesen kikerülő magyar nemzet az új ezredév küzdelmeit is majdan erős lélelekkel, a maihoz hasonló bátorsággal s vitézséggel vívja meg, ez a feladat a jelenkor tanítóinak kezébe van letéve. S mit vár tőlünk a haza? Azt várja, hogy a ránk bízott zsenge gyermeki lélekbe belécsepegtessük, ott élesztgessük, ápoljuk, növeljük a honszerelem szent tüzét.

S ez könnyű feladat. Alig van még egy nemzet a föld kerekségén, melynek annyi hőse, nagy fia volna, mint a magyarnak. Ezeknek követésére buzdítsuk őket! Mutassunk rá most küzdő, halált megvető hőseinkre, a Zrínyiekre, Dobókra, Bocskayakra, Rákócziakra, hiszen hős katonáink mindegyike egy-egy történeti nagy alak! Tanítsuk meg őket, hogy miként kell lemondanunk vagyonról, kincsről, családról és boldogságról, ha «hí a haza!» Értessük meg velük, hogy csak akkor lesznek érdemesek a magyar névre, ha egész lelkükkel ragaszkodnak

ennek a drága hazának minden rögéhez, mely tejjel-mézzel táplál a béke napjaiban, de sziklabástyáin megtörnek az ellenség vad csordái. Értessük meg velük, kogy szivük egész melegével szeretniök kell fajukat, ezt az egyenesgondolkodású, nyíltszívű, józan, hősiességben s bátorságban utólérhetetlen, szép magyar fajt. Értessük meg, hogyha boldogulni akarnak, legyenek kötelességtudók, tiszteljék s lelkiismeretesen teljesítsék az állam parancsait, törvényeit; lássák be, hogy az állam intézkedései mindenkinek javára vannak. Tiszteljék, szeressék jóságos, agg királyunkat.

Ilyen irányú nevelői munkát kíván a haza minden tanítójától. Erre a munkára kötelezi őt esküje is. De ne csak az eskü szentsége, hanem a nemes lélek igaz sugallata ösztönözze őt erre a magasztos munkára.

Föl sem lehet tenni, hogy a magyar tanítóság között akadna egy is, ki nem így fogná fel s teljesítené kötelességét; hogy azok között, kiket a haza anyai kebelén melenget, mindennapi kenyérrel ellát, félt, őriz, oltalmaz, gyámolít és támogat, volna esküszegő, akadna ellenséges indulatú.

S ha mégis akadna, annak bűne a megbélyegzett Judás árulásával volna egyenlő, s ha az emberi igazságszolgáltatás előtt titokban maradna is gaz fondorkodása, saját lelkiismerete, jellemtelensége, a megszegett eskü rémes árnyéka kísérni fogja sírjáig, sőt túl a síron is! A magyarok istene nem engedi, hogy a magyar nép Judásai akár a földön, akár azon túl boldogok legyenek. Mert a magyarok Istene él! Mert ő velünk van s bár büntet, ha megérdemlettük, el nem hagy bennünket soha! S ha megelégelte a ránk mért büntetést, ha látja, hogy jobbakká, igazabbakká, nemesebbekké lettünk, kegyelmének s atyai jóságának meleg napsugarát megint éreztetni fogja velünk. Ezért ne aggályoskodjunk, ne essünk kétségbe! Tiszteljük elesett hős fiainkat, koszorúzzuk meg jeltelen sírjaikat, őrizzük meg emléküket gyöngéd kegyelettel s hálás szeretettel örökké; ápoljuk, segítsük, gyámolítsuk a háború betegeit, bénáit, nyomorékait, de a kétséget ne engedjük lelkünkhöz férkőzni egy pillanatra se.

Ijesztenek bennünket rémhírekkel, baljóslatokkal, ne higyjünk nekik. Szívünk-lelkünk legyen telve hittel, reménységgel és bizodalommal, el ne tántorodjunk attól a szent meggyőződéstől, hogy nekünk győznünk kell s mi győzni fogunk, mert nem a fegyverek tökéletessége, az ágyúk hordképessége vagy gránátok és srapnellek nagyobb száma dönti el a háború sorsát, hanem a hazaszeretet nagysága, a lelkesedés és vitézség szent ereje, ez pedig a mi katonáinkban van meg, ezeken kívül még egy nagyhatalom áll mellettünk: az *igazság* . . .

S majd . . . nemsokára . . . mikor az ellenségeink teljes megalázása után *diktáljuk* a békét, örök emlékeztetőül odaírhathatjuk a békeokmányra, okulásul minden kor nemzedékeinek: «Ne bántsd a magyart!»

Meznerics Ferencné.

HŐSKÖDŐ LEÁNYKÁK.

Zűrzavaros világot élünk, események, hangulatok, érzések, gondolatok, szenvedések, vágyak, lehetőségek vad forgatagban körülöttünk, mi benne a forgatagban. A mi nemzedékünknek nagy idők, nagy zavarok jutottak s ebben gyökerezik a jövő nemzedék s mi felelősséget érzünk ezzel szemben, szeretnénk jó munkát végezni a nevelése körül. Mielőtt megállapíthatnók ennek a módját, tudakoljuk, hogyan látja a vihart, mely feje fölött zúg el, hogyan hat az reá. A háború folyamán fölmerül minden, ami az emberben van, minden, ami szép, jó és minden, ami borzalmasan rossz, sivár, állatian vad. A rossz gyorsabban és végzetesebben hat a fejlődő lelkekre, mint a jó. A vétket nem szabad szemléltetnünk, mert fertőz. De a bűn most útonútfélen elibénk toppan, hozzánk dörgölődzik, hol keressük a fertőtlenítő s a gyógyító szert? Magában a gyermek lelkében. Mi tölti hát be a gyermek lelkét háború idején?

Elsősorban a maga egyéni életének kis élményei, a 2 filléres üvegtoll, az eltünt babaruha, a jóbarátság, vagy a harag, ami közte és pajtása közt van, a hiányzó családtag, aki a háborúba ment, kitől levél, pénz, vagy ajándék jött, akit nélkülöz, vagy aki éppen megérkezett sebesülten és nagyon szerencsétlen, vagy csodálatos meséket hozott. És érdekli a drágaság, ez a szó mindjárt fülébe recseg, mihelyt éhes, mihelyt ruha, édesség, vagy játék kell. Azért kap ételt, ruhát, játékot az iskolában, 2 filléreket az anyjától, nem kutatja, mi réven, de a drágaságot is tudomásul veszi és hozzászámítja a háború kellemetlenségeihez. A háború tehát belekapcsolódik az élményeibe.

Hogyan? Erre érdekes világot vet a IX. kerületi Ernő-utcai iskolában végzett megfigyelő kísérlet, mely a Gyermektanulmányi Társaság adatgyüjtő 10 kérdésére kívánt írott feleletet. Az eredmény ott a legkielégítőbb, ahol kisebbek, 9—10 évesek a válaszadók, a 11—12 évesek már inkább iskolai dolgozatot írtak, több gonddal, mint nyiltsággal. A kisebbek közül ismét a gyönge tanulók a közvetlenebbek, ők *fogalmazni* nem tudnak, hát írnak, ahogy beszélnek s így, ahol több a helyesírási hiba, ott több az eredetiség. Azért még sincs nagyon sok eredetiség. A háborús viszonyokat nem érik föl ésszel, ezek mégis elibök tolakodnak, ők pedig meglehetősen szajkómódra viselkednek velök szemben. Itéletük a család s az iskola, az ujságok és az utca beszédének olyan konglomerátuma, melyet fantáziájuk kötőanyaga elég lazán tart össze.

VI. oszt. növendék írja: «Hindenburg úgy játszik a sok muszka vezérrel, mint macska szokott az egérrel.» IV. osztályos huga írása ugyanazon órában más teremben készült, ott is ez a tréfa. Világos volt, hogy valamelyik ujságból idézték, bár idéző jel nélkül és csakugyan a Friss Ujságból olvasta fel odahaza a nagyobbik.

Más gyermek meséli, hogy rokonai «tűzben» vannak. Új, háborús fogalomnak látszik, de kitünik, hogy tartalma nincs, illetve téves, mert azt a magyarázatot adja, hogy: «Nem tudom, mi ég; tüzön lépkednek.» Akad, aki felnőtt észjárására vallóan megmagyarázza, hogy a «háború azért jó, mert ha mi nem kezdtük volna, az ellenség jobban felkészülve támad.» Más meg félreértve a «japán fogoly» kifejezést, azt írja: «Tivadar tenkeréz, Józsi job pánfokoja.»

Nemcsak az egyes kifejezéseket lesik el, hanem teljesen azonosítják magukat a nagyokkal, megfeledkeznek kicsi, fejletlen, tehetetlen voltukról s vakmerően hirdetik, hogy «lelövik», «forrázzák», «kiseprik» az ellenséget. Ennek egyik oka az is, hogy amilyen izmos az önérzetük, oly mértékben kicsinylik le a «gyáva, szamár» ellenséget.

Régen mult háborúknak szépen feldolgozott, idealisztikus

epizódjait élvezi a gyermek, de e háborúból, melyet megél, a legrealisztikusabb részletek érintik legközelebbről. A családfő távol van, hiányzik. E kérdésre: «*Mit éreztek, ha háborúra gondoltok?*» egyik válasz ez: — «Azt érzem, hogy a szegény papám fázik». — Más: — «Ha háborúra gondolunk, akkor a papánkra és a testvéreinkre gondolunk.» — Tudják, hogy a harc sok szenvedéssel jár, valamennyi fájdalommal, szomorúan gondol reá; egyik, különben kevéssé megbízható leánykának feldobog a szíve, a másiké megreped, ha reá gondol. A gyötrelmek közül a fázás, a fagy foglalkoztatja őket, ezt könnyen elképzelik; az éhséget, fáradságot alig emlegetik, a sebesülést ismét sokszor, de nem gondolnak reá mélyebben, irtózattal, inkább könnyedén. «A papa nagyon örült, hogy hazajöhetett, megsebesült». «A mama nagyon örült, hogy a papa a hazáért harcolt». Fenyegetik a muszkát fejszével, puskatussal, lelövéssel, csak úgy, mintha kis játszi verekedésről lenne szó, nem vérontásról, nem is gondolnak ilyenkor vérre, halálborzalmakra, nem a fogalomra, csak a szóra. Az átvitt fogalmat annyira szó szerint értik, hogy: a katonáink «piszkos seprűnyéllel kiverik» majd a muszkát. Többen átveszik ezt a feladatot a katonáktól, melyet testvéreikkel szemben tán már többször megoldottak. A piszkos jelző egyik seprőnyél mellől se marad el, ezzel is alázzák a kutya muszkát, kit csak egy tisztel meg a bácsi szólítással, ő is csak abban az esetben, ha netán kérnie kellene, hogy: ne bántson. Az ellenség: gonosz, gyáva, buta, szóval fekete; a mieink: fehérek, angyalok. Elvégre igaz is és romantikus időket élünk a fehérek és feketék idejét.

Azért mégis hiba, hogy verekedésre, bosszúállásra, vérontásra, felsőbbséges, felületes ítélkezésre tanítja tanítványainkat a kor. Mosolygó gyermekajkak rideg, véres, komor szavakra nyílnak, naivságuk ezek mellett kissé groteszkül hat.

Az első kérdés: *Miért van háború?*

Majdnem egyhangú felelet: «Mert megölték trónörökösünket». Egyik hozzáteszi: «és mert nem hagytak békében». Több 9—10 éves mondja: «mert sok a nép, hogy fogyjon». «Sok

volt az ember». De ugyanez rosszalja, hogy «sok esik el». Vannak ilyen ellenmondásaik, hisz ellentétes beszédeket hallanak.

Második kérdés: *Ebben a háborús időben mit szeretnétek tenni?*

Mikor erre felelnek, két típusra különülnek el, aktiv és passziv természetűekre. Az aktivek ismét kétfélék, harcias, férfias szójárásúak és női munkákra vállalkozók. Előbbiek legjellemzőbb képviselője: «Ebben a háborús időben szeretném a muszkát agyonütni». Mások is elverni, lelőni, legyőzni szeretnék az ellenséget, háborúba kívánkoznak; ők a valóban hősködők, akik a gyakorlatban félnek a magyar huszártól is, a játszótéren sikoltva rebbennek a tanító néni köré, ha feltünik a gyakorlatozó lovas.

A szelidebben aktivek szeretnének orvosnők lenni, ápolni, varrni a katonáknak. Egyik kis kiváncsi azért vágyik a háborúba, hogy látná, milyen az a muszka, meg szerb. Ez általában izgatja a képzelődésüket.

A passzivek sorát ezzel nyitja meg egyikük: «szeretnék máshova menni, ahol nincs háború». Van, aki meghalni kíván; kettő szeretné magát megölni; ezt mondja is olykor egyik-másik, anélkül, hogy igazi elkeseredésként hatna. Nem, mintha ez elő nem fordulhatna, de talán csak a gyermeki egyéniséget közelebbről bántó okból.

Ép az elsorolt adatok bizonyítják azt az állításomat, hogy azonosítják magukat öntudatlanul a felnőttekkel. Sem az aktivek, sem a passzivek nem gyermek-munkakörre gondolnak, nem arra, amihez elég erejök, fejlettségök van, hanem arra, amit tehetnének, ha — felnőttek volnának. Akad olyan is, aki kitérő választ ad: «Azt szeretném, hogy ne lenne már háború». «Azt szeretném, hogy mind kiverték volna az ellenséget, hogy ne lenne több».

Harmadik kérdés: *Mit tettetek eddig a katonákért?*

Varrtak, tépést csináltak, kötöttek, virágot, pénzt, vizet adtak, sok imádkozott és szent misét hallgatott. Van, aki «sok mindent tett» s nyiltszívűek vallják: semmit. Némelyek indokolnak is: «ezt és ezt tettem, mert jó szívem van»; «mert a tanítónéni mondta»; «mert fáznak szegény katonák».

Negyedik kérdés: *Jó-e, rossz-e a háború, és miért?* Felelet: «Rossz is, meg jó is, rossz, mert sok ember elesik; jó, mert győz a magyar». «Rossz, mert sok magyar elesik»; «mert elfoly a katonáink vére»; «mert elesnek a papák»; «elesnek a kenyérkeresők»; «sokan árván maradnak». «Rossz, mert sokan elesnek s nem tudni, kinek a papája lesz köztük», «rossz, mert soká tart». «Rossz, mert drágaság van». «Jó, mert bosszút állhatunk az ellenségen».

Ötödik kérdés: *Mit éreztek, ha a háborúra gondoltok?* «Azt, hogy küzdenek értünk, mi meg itt játszunk». Ez az egy fejez ki önmagával való elégedetlenséget.

Hatodik kérdés: *Mit gondoltok, eljön-e hozzánk az ellenség?* Csak egy mondja, hogy: «El, mert többen vannak». Néhány habozó szerint «talán igen, talán nem». A nagy többség lelkes véleménye, hogy «nem». Indokolásuk szerint részben katonáink vitézségére, az ellenség «gyáva ügyetlenségére» építenek, részben Isten segítségében, az ima erejében bíznak. Egyikük sem válaszolja ugyan, hogy: mert igazunk van, de gyakran fordul elő, hogy: mert a mieink tudják, miért harcolnak; hogy: lelkesen, szívesen teszik; nem adják meg magukat; nem hagyják hazánkat; nem kell «géppel» hajtani őket, mint az ellenséget. Hogy a szerbek is jól harcolnának, erről nem tudnak, általában a háború megokolásánál még szerepel a gonosz, a ravasz szerb, azontúl inkább a muszkát emlegetik. Valószínű oka ennek az akkori hadállás, a szerbet mintegy letárgyaltnak vélték.

Hetedik kérdés: *Ha bejönne hozzánk az ellenség, mit csinálnátok?*

Kivernék az említett piszkos seprűvel; fejszével csapnák agyon; elbujnának ágy alá, pincébe stb. Egyikük körülményesen elgondolta, hogy a kis erdőben gödröt ásna és abban húzódnék meg. Míg eddig csaknem mindent többesszámban mondtak, itt a menekülésnél kivétel nélkül csak önmagukról gondoskodnak. Bár valójában anyáskodva törődnek kis testvéreikkel, állandóan magukkal viszik, ahova csak lehet, itt egyik sem említi, hogy gondoskodnék-e valamelyikről. Többen menekülnének más városba,

más országba, a németekhez, törökökhöz, egy így fejezi ki: «Ha bejönnének hazánkba, más hazába menekülnék».

Nyolcadik kérdés: *Mi tetszett eddig legjobban?*

«A győzelem». «Az, ha egy várost bevettünk». «Az, hogy a papám érmet kapott». «Az, hogy a papámnak még nincs semmi baja». (A családi érzés újra, meg újra megjelenik.) «Az, hogy a papám két terítőt, meg szalvétákat küldött haza.» «Az, hogy a H. papája olyan sok pénzt küldött haza.» (Azonos a terítőküldővel.)

Itt várhattunk volna sok színes epizódot, de alig egy-kettőt említenek. Talán inkább később, háború után kerülnek azok felszínre.

Kilencedik kérdés: *Van-e valakitek a háborúban?*

Egyik energikus válasz: «Az lehetetlen, hogy volna, akinek nincs valakije ott». Felsorolják, hogy kijök ment el; akad, aki hozzáteszi, hogy «büszke reájok», a közlékenyebbje elújságolja, hogy közülök ki írt haza és mit, hogy ki után «dudakolnak». «Nincs ott senkim, pedig szeretném, hogy ott legyen valakim, hogy megvédje a hazát.»

Tizedik kérdés: *Ki lesz a győztes, miért, hogyan?*

Elismételik, hogy a magyar, mert hősebb, okosabb; «tudja, miért harcol» stb. «A magyarok és a németek, a németek azért, mert vizalatti hajókat csináltak, a magyarok meg azért, mert ügyes, derék emberek». Így mondja egyik 9 esztendős.

A némettel szemben teljes az elismerés és a bizalom, de az indokolás rendesen hidegebb, mint ott, ahol a magunk fajtájáról van szó. A faji érzés dolgozik s ez a honszeretetnek reális és komoly alapja.

Dolgozik a leány-gyermekek szubjektivitása, mely oly rokon a népével. Itt-ott megcsillan kis józan s hidegebb objektivitás, de általában egyetlen nézőpontból látják az egészet s ennek a pontnak helyét az érzés jelöli ki. Sokszor azt a hatást teszik, hogy egyetlen ellentmondással összekuszálnók, sőt szétrombolnánk kis okoskodásaik körét.

Sűrű tömegekben röpködnek most a levegőben azok a fogal-

mak, melyeket nem ismertetnénk a gyermekkel, ha tőlünk függene s melyek mégis szemébe vágódnak s ő elsajátítja — félig. Meg nem értheti, el nem feledheti, zavart okoznak lelkében s a rossznak hajlamát hízlalják, a durvaságét, zsákmányéhségét, felületes érzését. Ennek egyik fontos oka, hogy a családok nem válogatják meg, hogy mit beszélhetnek az apró emberek előtt s mit nem, a külvárosiak, a szegények el sem különíthetnék őket, ha akarnák sem, sőt az a meggyőződés sem él bennök, hogy a gyermek túlságosan megérti szavaikat s mégsem eléggé s hogy ez a félértés veszedelem. Vagy azt mondják: úgy sem érti. Vagy: hadd hallják folyton, tanulják meg idején. Ujságokat s piaci dalokat adnak ők maguk is a kis kezekbe.

Hogy benne élnek félig nyitott szemmel a viharos forgatagban, ezen nem változtathatunk, de nem is tekinthetünk el közömbösen fölötte. Pedig béke- és háborúerkölcsök legalább látszóan nem mindig födik egymást.

Mégis van biztos alap ma is, melyet magáévá tehet nevelő munkánk. Békében, háborúban egyformán az a társadalom hasznos tagja, aki elsősorban a maga kötelességét híven teljesíti. *A háború kínálkozó alkalom, hogy újra meg újra reámutassunk, hogyan állhat meg mindenki a maga helyén, s hogy ez a titka pl. a németek erejének és minden sikernek.*

Ez a szempont nem jutott szóhoz kis tanulóink írásában, inkább az tűnik ki, hogy nem igen találják a maguk helyét, a maguk megfelelő munkáját. De ezen segíthetünk, ha azokra a kötelességekre irányítjuk figyelmüket, melyeket a család és az iskola már reájuk rótt. Nagyon komolyan kell vennünk ezeknek teljesítését, persze, hogy ezt tehessük, nem szabad halmoznunk ezeket annak rovására, amit a természet kíván meg tőlük, ez a játékos mozgás.

Aki a gyermekekkel foglalkozik, hamarosan megismeri a különböző egyéniségeket, melyek az ilyen dolgozatban nem bontakozhatnak ki teljesen s ezeknek és a helyi viszonyoknak testi és szellemi képességöknek megfelelően találhat olyan munkát számukra, mely egyenesen a közérdeket szolgálja.

Örömmel, nagy kedvvel vállalják az ilyet, hanem persze kevés kitartással végzik, ha meg nem értik, hogy nem csupán szórakozás, hanem *magukra vállalt kötelesség.*

Arról élénken tanúskodnak a kis írások, hogy a magyar szereti a célt ismerni, melyet erejével, munkájával szolgál, de akkor aztán lelkesen, mély érzéssel, áldozásra készen teszi.

A megfelelő hivatás keresése és megtalálása, a szívvel-lélekkel teljesített kötelesség, ezek a mélységes értékek bontakoznak ki korunk gyászából, zűrzavarából. Kell, hogy kibontakozzanak!

Havas Alisz.

HÁBORÚS KÉZIMUNKA — BÉKÉBEN.

Augusztus óta tart a legvéresebb háború és nem is sejthetjük a végét; az elején vagyunk-e, közepén, — vagy talán a végén már?! Mi, akik itthon vagyunk, őszintén elmondhatjuk, hogy sóvárogva várjuk a békét; pedig ha eljövend, — miként bízhatunk most már tartósságában?! Sajnos, megtanultuk, hogy a kultúra és a béke nem jár karöltve, — minden átmenet nélkül ellenséggé válhat a jó barát, — és nemzetközi jogok és egyezmények csak papiron léteznek.

Sietnünk kellett, hogy utólérjük ellenségeink titkos készülődéseit. Ha nem vesz erőt rajtunk az elkeseredés, gyönyörködhettünk volna a mozgósítás lefolyásában; csodálatos pontossággal ment minden, — valamelyik napilap egyik cikkében olvastam, hogy még a legutolsó patkószeget is a helyén találták, mikor sor került rá!

Nyáron indultak útnak, — elmúlt az ősz, — beköszöntött a tél. Akkor már mindannyian dolgoztunk értük. Meleg ruha kellett katonáinknak; nem volt elegendő a készlet, a gyárak előállítási képessége, a nők munkás keze, a gyermekekre is szükségünk volt. Az iskolákban félretettünk minden más kézimunkát, első a katonák dolga. A kis leányok kötöttek buzgalommal, lázas sietséggel, határidőhöz volt kötve a munkák beküldése és sokáig kellett hallanunk, hogy még mindig nem elég az, ami elkészült. Folyt a munka tovább, a kis leányok kötöttek talán először életükben — szívesen, szeretettel, — érezték, hogy szükség van a munkájokra és örültek, hogy dolgozhatnak. Ki hitte volna, hogy világháborúban egy kis leány munkája is fontos lehet! Most megtanultuk ezt is, és okulhattunk belőle.

A kézimunka-tanterv az elemi népiskolák II. osztályában előírja a kötés tanítását, III-ik osztályában gyermekharisnya kötését; a polgári leányiskolák első osztályában harisnyafejelést.

Emlékezem, annak idején osztálytársnőim majdnem kivétel nélkül valóságos kínzásnak tartották a harisnyakötést. Már akkor azt mondogattuk egymásnak, hogy fölösleges küzködnünk ilyen munkával, úgy sem fogunk harisnyát kötni sohasem, mert kötőgéppel olyan jó, tartós harisnyát képesek aránylag olcsón előállítani, hogy a harisnyakötést mint praktikus kézimunkát egész nyugodtan elhagyhatnók. Az ízlést, vagy különösebb kézügyességet fejlesztő kézimunkák közé pedig sohasem sorolhattuk. Hogy a kötés technikáját megtanulja a gyermek, az igen fontos; de lehetne azt ezentúl is úgy beosztani, mint az idei tanévben szükségből csináltuk: kössünk érmelegítőt, térdvédőt, hósapkát. Láttuk most, milyen sietve kellett dolgoztatnunk a gyermekeket, még pamut sem állt elég mennyiségben rendelkezésünkre, különösen vidéken. Ha Isten segítségével visszatérnek újból a régi, békés idők, ki bízhat most már közülünk abban, hogy sokáig fog-e tartani? Hihettük-e, hogy napjainkban lehetséges az, amit most átélünk. Talán évek, évtizedek mulva így lesz megint, ki tudja?! Miért siessünk akkor, miért ne legyen minden készen amire szükségünk van, hogy küzdő katonáink egy pillanatig se érezzék hiányát semmi olyannak, ami testi jólétüket előmozdítja.

Ha a kézimunka-tanítás tervében az említett munkák kötése szerepel a harisnyafejelés helyett, a munkákat évről-évre az összes iskolák beszolgáltatnák a katonai raktáraknak. Ha így lett volna már a multban, akkor most nem kellett volna sietnünk, — igaz, szívesen tettük, — de katonáink fáztak azalatt. Miért ne kössük össze a hasznosat a szükségessel, mikor az ilyen kicsiny változtatás árán módunkban áll.

Megyénként be kellene osztani, hogy a szükséges munkák közül melyiknek elkészítése legyen kötelező, úgy elérhetnénk azt, hogy arányosan gyülne össze a raktárakban minden szükséges tárgy. Még ha nem is gondolunk háborúra, arra azonban

számíthatunk, hogy ezután téli hadgyakorlatokat is fognak tartani, akkor éppen olyan szükséges katonáinknak a meleg ruha.

A szülők, úgy hiszem, azt a csekély összeget, amibe a kötött tárgy anyaga kerül, szívesen áldozzák ilyen célra, mert az iskolában kötött harisnyát a kis leányok maguk sohasem használják. A szegény növendékek munkaanyagának árát pedig az iskola pénztárából lehetne fedezni.

Az bizonyos, hogy a gyermek nagyobb buzgalommal igyekeznék a kötést ilyen tárgyon megtanulni, hiszen a honleányi buzgóság is sarkalná. Igaz, hogy a katonai raktárak rövidebb idő alatt megtelnének gyárban készült árúval, de az államnak mindenesetre anyagi megtakarítás, ha a fentebb említett módon jut a szükséges mennyiségű kötött tárgyhoz, a katonákra nézve is előnyösebb így, ha minden egyes darab tökéletességéről a készítők szerető gondoskodása kezeskedik.

Az iskolában tanított és elkészített munkának úgyis olyannak kell lennie, hogy a gyermek hasznát lássa, így ezentúl arra is megtaníthatnók, hogy szívesen dolgozzék olyan munkán, melyből csak az a haszna lesz, hogy a készítési módját elsajátította, a tárgy maga másnak fog hasznos szolgálatot teljesíteni.

Most a békét várjuk már, eljövend előbb vagy később bizonyosan; azonban a messze jövő esetleg megint háborút hozhat ránk, — hiszen átlag minden nemzedék számíthat erre az eshetőségre, — miért ne írhassák akkor a napilapok cikkírói, akik most az utolsó patkószegről is megemlékeztek, hogy az utolsó hósapkát is a helyén találták, mikor sor került rá.

Túrkeve. *Dalmát Piroska.*

AZ ÉG ALKONYATI SZÍNEIRŐL.

Gondoljunk az alkonyati tüneményekre, amilyeneket szép estéken, különösen derült őszi időben láthatunk, és emlékezzünk e színeződések általános jellegére.

Néhány pillanattal a nap lenyugta után a rézvöröstől vagy szürkéstől a zöldessárgáig váltakozó világos fénysávokkal festődik meg a nyugati horizon. Ezeket a vízszintes vonalakban egymás fölött levő színeződéseket *horizontálsávoknak* nevezzük, melyeket a színeződés kezdetétől fogva növekvő élénk, esüstös vagy sárgásszínű fényöv tetőz be, ez a fényöv a nyugvó nap *dicsfénye*. Kivételesen ez a dicsfény igen halvány vörösbarna, sőt szürkésbarna körvonallal többé-kevésbbé élesen határolva van, s ez nem lehet egyéb, mint a Bishop-kör, mely tünemény a Krakatoa vulkán 1883-iki kitörése óta jól ismert. A dicsfény, miután ragyogásának teljességét elérte, letünik a horizontálsávok mögé, melyek maguk is lassan elhalványodnak.

Nemsokára ezután 10—15 perccel a nap lenyugta után, mikor a nap 2°—3°-kal van a horizon alatt, a kékes égbolton, 15°—20°-nyi magasságban, határozatlan, szürkés-ibolyás-bíborszínű folt jelenik meg, néha gyenge, halavány, nem körvonalozott ragyogás is. A folt hirtelen szétterül s fényesedik; öt-tíz perc mulva, mikor a nap körülbelül 4°-nyira van a horizon alatt, a ragyogás eléri intenzitásának maximumát és gyönyörű barackvirág-rózsaszínű bíboros fényével a nyugati ég nagy részét beborítja, ez az *első bíborfény*. (Erstes Purpurlicht.) Intenzitása, kiterjedése, alakja rendkívül változatos, megjelenhet körszelet, majdnem teljes kör vagy körgyűrű alakjában, igen gyakran úgy

tünik fel, mint egy égkékszínű sugarakkal keresztülszabdalt nagyszerű orsó, ez égkékszínű sugarakról könnyű számot adni, mert ezek a látóhatár alatt lévő hegyektől, különösen felhőktől származnak, melyeknek árnyéka a színes részre vetítődik. A bíborfény néha a halvány horizontálsávoktól élesen különválva fölöttük van, máskor velük teljesen összeolvad. S ekkor a sávok halványrózsaszínre festődnek.

A bíborfény, miután maximális kiterjedését elérte, kezd szűkülni s mintegy a horizontálsávok mögé csúszik. Ebben a pillanatban a bíborfény színeződése még nő, átmegy sötétebb, ibolyás bíborárnyalatokba; azután fényerőssége gyorsan fogy, a horizontális sávok azonban újra kigyúlnak ragyogó aranyvörös, legalább is narancsvörös színben. Nemsokára a bíborfény csak egy széles rózsaszín szalag alakjában látszik a fényes sávok fölött s tíz-tizenkét perccel maximuma után teljesen eltűnik, hogy a csíkok egy tűzvörös, néha igen intenzív hosszas vonalat alkossanak.

Ekkor a nap körülbelül 6°-kal van a horizon alatt, a polgári alkonyatnak vége, az éj kezd leszállani, alig lehet már szabad ég alatt olvasni. Az alkonyati színeződéseknek azonban nincs még vége. Alig öt perc multán, mikor a nap 7°-kal van a látóhatár alatt, egy második, az elsőnél határozatlanabb és halványabb fény mutatkozik a nyugati égen, bizonyos magasságban. Lassankint e fény erőteljesebbé lesz, és a második bíborfénnyé (zweites Purpurlicht) válik, mely sötétebb, kisebb fényerősségű, mint az első és különösen határvonalai rendkívül bizonytalanok. Lassan a második bíborfény is leszáll s 15 perc multán eltünik a horizontálsávok mögött, ezekkel összevegyülve. Majd maguk ezek a sávok is barnászöldes színűekké halványodnak s a nap lenyugta után körülbelül egy órával a színeződések teljesen eltünnek s egy fél órával később az éj véglegesen beáll, az asztronomiai alkony véget ért; a nap 16°—18°-kal már a látóhatár alatt van.

A nyugati ég színeződéseinek hű visszfénye van a *keleti égen* és ez a visszfény ott, ahol az Alpok ormai láthatók, az «Alpenglühen» csodás jelenségét nyújtja.

Az alföldek lakójára a nap már lenyugodott, de sugarai elérik még a hegyek havas ormát s narancstól folyton sötétedő pirosig haladó ragyogó fénnyel borítják be: ez a valódi «Alpenglühen», mely közvetlen megvilágítás folytán áll elő. Ugyanekkor a keleti ég bíborvörös-narancsszínűvé lesz, a nyugati ég horizontálsávjaihoz hasonló sávok alakulnak, csak a színük különbözik azokétól. Ez a ragyogó zóna, mit *ellenalkonypír*nak (Gegendämmerung) nevezünk, nemsokára elválik a horizontól s lassanként a keleti látóhatár fölött szürkéskék, néha acélkék zóna támad, s ez a föld árnyéka (Erdschatten) kivetítve az atmoszférába. Ez az árnyék rendesen akkor haladja meg az Alpok ormait, mikor a nap körülbelül 2°-kal van a látóhatár alatt s ekkor a havasok halottszürke színre festődnek. A földárnyék folytonosan emelkedik. Szegélye az ellenalkonypír fényes szalagja, mely ragyogásának tetőpontját elérve halványul, szélesedik s lassankint összeolvad a felette lévő ég kékjével s az alatta lévő árnyék szürkeségével. E fény eltünésének időpillanatja — melyet nehéz pontosan meghatározni — összeesik az első bíborfény intenzitásának maximumával.

A halottszürke szín csak néhány pillanatig tart, nemsokára az Alpok életre látszanak kelni és halvány, különböző fényintenzitású testszín-rózsaszínnel borítódnak be. Ekkor néha megkülönböztethetünk a keleti látóhatáron egy új, sárgásrózsaszín, vagy barnásszürke zónát, mely nyilvánvalólag az ugyanekkor letünő első bíborfény szétszórt visszaverődéséből származik, s melyet *második ellenalkonypír*nak nevezünk. Az Alpesek havas ormain akkora fényerősségre emelkedhetik, hogy azok élénk vörös színben ragyognak s ez a második «Alpenglühen», mely eredetéből kifolyólag szükségképpen határozatlan jellegű, ködös, éles árnyékai nincsenek, keletkezését és eltünését nehéz ellenőrizni. A második ellenalkonypírral lassan, alig észrevehetően emelkedik a második földárnyék. A második bíborfény visszaverődése által keletkező harmadik ellenalkonypír igen ritkán észlelhető.

Az első földárnyék lassan, lassan elmosódik, amint emel-

kedik a kék égen, határvonala a napnyugta után körülbelül csak fél óráig látszik, eléri a zenitet, lassan kezd leszállani nyugat felé s beborítja az égboltozatot az éj fátyolába.

Néhány ritka esetben megfigyelték, hogy az első bíborfény orsójának sugarai hosszú rózsaszínű vonalakban előbb széttartóan, majd összetartóan keresztülhaladnak a zeniten és lehaladva a keleti horizonig, így létesítik az ellenalkonypírt.*

Az égi színeződések magyarázata régi idők óta foglalkoztatta a fizikusokat s e tünemények magyarázata, legalább főbb körvonalaiban, adva van.

Lord Rayleigh számításai világosan kimutatják, hogy az ég kék színe a napsugaraknak a föld légkörében lebegő, a fény hullámhosszánál kisebb átmérőjű, apró anyagrészecskéken való diffuz visszaverődésének eredménye.

Nemcsak ez a számítás — mely a közönséges, a fény hullámhosszánál nagyobb testekre vonatkozó visszaverődési törvénytől különböző törvényét adja a visszaverődésnek — ad számot az ég kék színéről, hanem az égi fény polárosságának érdekes tüneményei is, melynek kitünő elméletét Soret adta s melyet később Hurion még teljesebbé egészített ki.

A polarizácio jelenségeinek érdekes mérései Jensen vezetése alatt mindinkább szerveződnek s légkörünk állapotának és változásainak kinyomozását, majdnem váratlan mértékben, lehetővé teszik. Az égszínkék fényerősségének fotometriája mennyiségileg is ellenőrizhetővé teszi Rayleigh formuláit és ezekből a számításokból kitünik, hogy a kék szín képződésére szükséges részecskék rendje akkora, mint a gázmolekuláké. Így nagy valószínűséggel magának a légkörnek molekuláin való diffuz visszaverődés eredményezi az égboltozat kék színét.

Rayleigh elmélete szerint különösen a kék és ibolyafényt verik vissza a levegő molekulái, míg a sárga és vörös fény hullámait átbocsátják.

* Quelques remarques concernant les lueurs crépusculaires du Ciel par P. Gruner. (Archives des sciences physiques et naturelles. Tome XXXVII. 1914.)

A nyugati ég horizontálsávjait és a keleti ég első ellenalkonypírját ez az elmélet könnyen megmagyarázza, amennyiben a nap sugarainak vastag légkörrétegen kell áthatolniok s így sárga-vörös színűekké válnak, majd kelet felől pára és por által visszaveretve, még egyszer kereszülhaladva az atmoszféra vastag rétegén, még vörösebb a színük. Ezt a tüneményt természetesen befolyásolja a levegő tisztátalansága, mert a légkör aránylag nagy magasságig tartalmaz gőzöket, port, általában a legkülönbözőbb fajtájú részecskéket s ezek a tisztátalanságok gyengítik a színeződéseket, így az ég kékjét módosítja szürkésfehér szín és az alkony horizontálsávjai gyakran erősen barnás és szürkés árnyalatúak.

De másrészről e részecskék, melyeknek átmérői a fény hullámhosszához képest nagyok, létrehozhatják az alkonyati bíborszíneződéseket. A fényelhajlás törvényei szerint egy térben teljesen szabálytalanul elosztott, igen nagyszámú, egyenlő alakú és nagyságú részecske ugyanazt a jelenséget hozza létre, mint az optikai rács egyetlenegy hasonló alakú és nagyságú nyílása. Elégséges tehát, hogy elegendő mennyiségű többé-kevésbbé azonos strukturájú finom por lebegjen a levegőben, hogy a diffrakcio jelensége előálljon. Hacsak a porrészecskék körülbelül egyformák és elosztásuk teljesen szabálytalan, nem is szükséges, hogy gömbalakúak legyenek, a diffrakcio teljes eredménye hasonlatos ahhoz, amit egy ernyő nyilása létesít. A nap, melynek sugarai egy ilyen légkörrétegen áthaladva érnek szemünkhöz, a jól ismert színes körökkel lesz körülvéve. (Könnyen előállítható jelenség: lycopodiumporral behintett üveglemezen át nézzünk egy fénypontot.) Lommel részletes számításai kimutatják, hogy ez esetben a vörös szín az uralkodó.

A barna körvonal, mely a Krakatoa vulkán kitörése után hosszú ideig körülvette a napot, s melyet felfedezőjéről Bishop-körnek hívnak, a vulkánikus poron való diffrakciónak tulajdonítható. A Bishop-kör átmérőjének méreteiből — 12° a belső, 22° a külső sugara — kiszámítható a vulkánikus porrészecskék átlagos átmérője. (Pertner számításai ezt az értéket 0·00185 mm-re

teszik; míg az ég kék szinét létesítő részecskék átmérője csak 0·0000001 rendű.)

Riggenbach igen aprólékos megfigyelések alapján kimutatta, hogy az első bíborfény lényegében nem egyéb, mint a Bishop-kör, azaz, hogy ugyancsak a légkörben való diffrakcio eredménye.

Ez elmélet részleteibe nem hatolunk be és nem vizsgáljuk a nehézségeket, melyek itt felmerülnek. Minden kétséget kizárólag csakugyan úgy látszik, hogy az alkonyfény bíborszínei valóban a diffrakcio folytán létesülnek s ezt a diffrakciót a légkörünkben 5—22 km magasságban lebegő finom por okozza.

Ha ezt az elméletet elfogadjuk, mindjárt az a kérdés merül fel, honnan származnak ezek a légkörben lebegő finom porrészecskék? Itt nem vehetjük tekintetbe a légkör alacsonyabb rétegeiben, s a városok felett különösen nagy mennyiségben előforduló porrészecskéket, ezek a fénypolárosságot és a horizontálsávok színeit észrevehetően módosítják, de a bíborfényre nincsenek befolyással.

Ha a kérdéses légköri por földi eredetű, csakis vulkánikus por lehet, mely heves kitörés következtében igen magasra fellöketett s finom eloszlásánál fogva csak igen lassan száll le a földre. A légköri áramlatok magukhoz ragadják, a legkülönbözőbb vidékekre szétszórják s megjelenésük-, eltünésük- és újra előtünésükben valóságos felhőjellegűvé alakítják ezt a port, s csak hónapok, sőt évek mulva tünik el teljesen, amint a részecskék szétszóródnak és szétoszolnak lassanként az egész légkörbe. Általánosságban elfogadják ma az 1883—85. és 1902—03-iki intenziv alkonyszínek okául a Krakatoa 1883-iki és a Mont-Pelée 1902-iki kitörését. Egy másik felfogás e porrészek eredetét illetőleg: a kozmikus pornak a földi légkörbe való behatolása. Ezen az úton is képződhetnek a légkör magasabb rétegeiben finom eloszlású porfelhők. Ezt a feltevést igazolja a Halley üstökös 1910 május 18/19-iki átvonulása, s Arrhenius elmélete is, mely szerint a nap folytonosan kisugároz apró anyagi részecskéket, melyek részben szintén behatolnak a mi légkörünkbe. Ha e porfelhők csakugyan kozmikus eredetűek, akkor e felhők

képződése összefüggésben van a nap aktivitásával, következésképpen a napfoltok számával. Néhány tapasztalati megfigyelés ezt az összefüggést igazolni látszik.

Ha tekintetbe vesszük az alkonyszíneződéseknek azt a nagy ingadozását, melyet a különböző megfigyelések mutatnak, az a kérdés is felmerül, vajjon kell-e mindig új felhőképződés a színjelenségek létesítésére, vagy pedig a porrészecskék kisebb-nagyobb mértékben állandóan lebegnek a légkörben és a különböző meteorológiai tényezőknek megfelelően időszakonkint észlelhetjük, máskor meg nem látjuk e porfelhők létesítette jelenségeket.

A tapasztalat mutatja, hogy általában az alkonyszíneződések intenzitása és kifejlődése függ a légnyomástól, a légköri nedvességtől, szelektől, észrevehető, hogy színes és erős alkonyfényt olyankor észlelhetünk, mikor kis gradiensü anticiklon van kontinensünk délnyugati része felett, mely Közép-Európán is keresztülhalad. Ha az izobárok eloszlása teljesen szabálytalan, bármily tiszta legyen is az égbolt, nem várhatunk szép alkonyszíneket, ellenben, ha bíborfényben nyugszik le a nap, még ha felhős is az ég, másnapra jó időt jósolhatunk.

Bernben, Gruner vezetése alatt az alkonyati bíborfény intenzitásának rendszeres mérése az 1902. évben indult meg. Ha az azóta történt számos pontos és aprólékos megfigyelés alapján fotometriailag meghatározott fényerősségek számértékeit összehasonlítjuk az ugyanakkor és ugyanott észlelt látszólagos fényerősségekkel, azt látjuk, hogy az alkonyfény tüneménye, annak intenzitását és ragyogását illetőleg, nagyon szubjektiv tünemény, mely különösen függ attól, mekkora az egész égboltnak és a látóhatár többi részének megvilágítása a nyugati látóhatár megvilágításához viszonyítva.

Ha meggondoljuk, hogy a fotometriai fényerősség az ég általános megvilágításának és az alkonyfény erősségének összegéből származik, míg a látszólagos intenzitás e kettőnek egymáshoz való viszonya, könnyen megérthetjük, hogy éppen e relativitásánál fogva, miért különböznek annyira az alkonyszínek fényére vonatkozó egyes személyes tapasztalataink.

Dr. A. A.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium új ügybeosztása. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az elemi népoktatással foglalkozó osztályok ügykörének új beosztását rendelte el. A kisdedovodai ügyosztályt megszüntette és a kisdedóvó intézeteknek jellegük szerint az állami, illetőleg nem állami elemi népoktatási osztályba való utalását rendelte el. Egyidejűleg kikapcsoltattak ezen ügyosztályok köréből mindazok az ügyek, amelyek általános jellegűek és mindkét osztályt egyenlően érintik. Ez általános jellegű ügyek részére a miniszter egy *új* (szervezési) *ügyosztályt* állított fel. Hogy a népoktatás tanulmányi érdekei egységes pedagógiai elvek alapján biztosittassanak, e célra szintén külön ügyosztály felállítása vált szükségessé. Ennek körébe utaltattak a népoktatási egyesületek, könyvtárak, a szakirodalom, továbbá a tankönyvek, tanszerek bírálata, nemkülönben a tanügy állapotáról beérkező összes hatósági jelentések és ezzel kapcsolatban a tanfelügyelet ellenőrzése, valamint a tanfelügyelőségek személyi és dologi ügyei.

Ez elveknek szemmeltartásával az összes népoktatási intézmények ügyei az egyes ügyosztályok új számozása mellett ez évi május 1-től kezdődő hatállyal a következő ügybeosztást nyerték:

VII/a. ügyosztály ügyköre: Elemi népoktatás szervezése. Községek kisdedóvási és elemi népoktatási állapotának rendezése. Állami kisdedóvóintézetek és elemi iskolák szervezése és fejlesztése. Nem állami kisdedóvóintézetek és elemi iskolák segélye. Magánovodák és elemi iskolák felállításának engedélyezése. Iskolai népinternátusok szervezése; tanítói árvaházak, népinternátusok, otthonok és népnevelési egyesületek segélyezése.

VII/b. ügyosztály ügyköre: Elemi népoktatás pedagógiai ügyei: Népoktatási intézetek nevelési és tanulmányi ügyei. A népoktatási tanfelügyelet és a királyi tanfelügyelőségek személyi és dologi ügyei. A népnevelés körében tervezett újítások. A népoktatással kapcsolatos egyesületek ügyei. A népoktatási szaksajtó és könyvtárak ügyei. Tankönyv- és tanszerbírálat. Az országos tanszermúzeum és pedagógiai könyvtár ügyei.

VII/c. ügyosztály ügyköre: Állami népoktatási intézetek igazgatása. Az állami elemi iskolák és kisdedóvóintézetek személyi és dologi folyó ügyei.

VII/d. ügyosztály ügyköre: Nem állami népoktatási intézetek ügyei. Fennálló községi, felekezeti, társulati és magán-elemi iskolák és ovodák igazgatásának ellenőrzése és jogviszonyaikat érintő kérdések.

VII/e. ügyosztály ügyköre: Szakirányú népoktatás ügyei. Az általános és gazdasági ismétlő iskolák, az iparos és kereskedő tanonciskolák igazgatása és fejlesztése és a gyógypedagógiai ügyek.

Ez új ügybeosztás folytán *dr. Radnai Rezső* miniszteri tanácsost eddigi ügykörének ellátása alól fölmentették és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum elnöki teendőinek ellátására rendelték ki. Az ujonan alakított VII/*a.* és VII/*b.* ügyosztályok *gróf Klebelsberg Kunó* államtitkár közvetlen vezetése alá kerülnek. A többi népoktatási ügyosztály hatásköre csak annyiban változott, amennyiben az ujonan szervezett ügyosztályokra vonatkozó intézkedések az megállapítják. Mivel *Neiszer Antal dr.* miniszteri tanácsos a népoktatási törvények előkészítésével foglalkozó bizottság előadó-teendőit továbbra is ellátja, az állami elemi iskolák igazgatásával foglalkozó új VII/*c.* ügyosztály vezetésével *Neterda Modeszt* osztálytanácsost végleg megbízták.

A miniszter a küszöbön álló polgári iskolai és középiskolai reform, valamint a középfokú intézetek tanügyi igazgatásának előkészítő munkálataival *Morlin Emil dr.* miniszteri tanácsost bízván meg, őt az eddigi VII/*a.* (polgári, kereskedelmi és felsőbb leányiskolai) ügyosztály teendőinek vezetése alól fölmentette. Ennek az ügyosztálynak vezetését a miniszter VI/*a.* ügyosztály megjelölése mellett *Neményi Imre dr.* miniszteri tanácsosra bízta, aki egyúttal továbbra is megtartja a VI/*b.* (tanítóképzőintézeti) ügyosztály vezetését.

*

Babare Adélt, a fiumei felsőbb leányiskola nagyérdemű igazgatóját nyugalomba vonulása alkalmából királyunk Ő Felsége a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki. Amily sajnálattal vettük tudomásul nyugalomba vonulását, éppen oly örömmel, szeretettel üdvözöljük őt szép, és a szó legnemesebb értelmében megérdemelt kitüntése alkalmából. Üdvözöljük mint aki munkáját minden téren jól végezte és azzal a biztos tudattal vehet tőle búcsút, hogy nem dolgozott hiába. Aki egész lelkét és szívének egész forró szent tüzét, lelkesedését, szerelmét beleviszi munkájának minden legkisebb motivumába, az nem a mulandó életnek, hanem az örökkévalóságnak dolgozik. A jó Isten megáldotta Babare Adélt nagy és szép talentumokkal és ő ezeket bölcsen és lelkesen kamatoztatta. Nem ösmerünk a magyar tanítónők között műveltebbet és lelkesebbet nálánál. Mondjuk ezt most el róla, oly igazán megérdemli: hű volt a zászlóhoz és az ügyhöz és felemelte a női munka értékét. Azt hiszem, mindnyájan egyetértünk abban, akik őt ismertük és értékelni tudjuk, hogy a jó Isten szép ajándékot adott nekünk, magyar tanítónőknek, mikor őt munkásaink sorába iktatta. Őt magát pedig arra kérjük, hogy most, amikor búcsút vett az iskolától, amelyet oly forrón szeretett, vegye újra kezébe a tollat és gazdag tapasztalataiból és szívének melegéből adjon nekünk sokat; adjon belőle a Nemzeti Nőnevelésnek is, amelynek munkatársa ugyan, de amely régen nélkülözi és várja Babare Adél sok tekintetben hézagot pótló munkásságát. Reméljük, hogy nem hiába. Isten áldása legyen életén ezután is!

*

A Mária Dorothea-Egyesület XXX. közgyűlését április hó 25-én tartotta. A választmány négy nyomtatott ív terjedelmű jelentését már a közgyűlés előtt szétküldte, hogy az egyesület tagjait előzetesen tájékoztassa. E jelentés Dorogsághyné Rapos Aranka emlékének van szentelve s ezért Sebestyénné Stetina Ilonának az egyesület tanítónői szakosztályának február havi ülésén mondott emlékbeszédével kezdődik.

A *választmány jelentése* az 1914. évről a következő:

«A háború egyesületünkre is rávetette aggodalmas, sötét árnyékát. Félbeszakadt, megállott minden munkánk s felütötte fejét az aggodalom és a gond. Egyesületünk fennállásának XXX. évfordulóján nem jelenthetjük — mint az a mult tavasszal reméltük — hogy felépíthetjük az új Tanítónők Otthonát. Ez a szép, büszke tervünk, még a háború befejezése után is, évekre elodázódott. Kicsinyes és mégis nagy gondok, a mindennapi megélhetés életbevágó, nehéz gondja foglalkoztatja gondolatainkat és igénybe veszi minden előrelátásunkat és okosságunkat. Hogy fogjuk ezt a minden évek legnehezebbjét átélni, miből tartjuk fenn a Tanítónők Otthonát, miből adunk segélyt a szegény elhagyatottaknak, akik belénk vetik minden reménységöket?

Rendes évi bevételeink már a mult évben érzékenyen megcsappantak s ebben az évben még sokkal kevesebbre számíthatunk.

Ebben a nehéz napokban egyetlen reménységünk hűséges és áldozatkész tagjainkban van. Őket kérjük kitartásra és segítségnyújtásra. Ne hagyják magára nehéz napjaiban szép egyesületünket, mely — sajnos — még egyetlen a maga nemében az egész Magyarországban. Buzdítsanak, és lelkesítsenek a maguk körében a nemes és hasznos cél mellett, hiszen a mi egyesületünk is bőségesen kivette részét és kiveszi szakadatlanul a háborús munkából. Egész elnökségünk, tisztikarunk, a Tanitónők Otthonának bennlakói és rengeteg sok tagunk mind ott fárad, küzd napestig kórházakban, varróműhelyekben, a nyomor és inség enyhítésére.

Gondolataink szálljanak fel a harminc éves évforduló gondterhes napján elhunyt nagy alakjainkhoz: Zirzen Jankához, Péterfy Sándorhoz, György Aladárhoz, Tóth József és Falk Zsigmondhoz és merítsünk bizalmat, erőt, lelkesedést az ő nagy szellemükből, bízzunk mélységes hittel sokat szenvedett nemzetünk korszakot alkotó nagy győzelmében és létünk nagyszerű felvirágozásában. Bízzunk benne, hogy az általános örömben és fellendülésben a mi egyesületünk is új erőre és fejlődésre kap.

A háborús izgalom és munka között ért bennünket az a nagy szomorúság, hogy a halál elragadta közülünk *Dorogsághy Dénesnét*, a kiváló és nagytehetségű tanítónőt, ki a székesfővárosi tanítónői kar büszkesége volt. Szívesen és sokat dolgozott a Mária Dorothea-Egyesületért, választmányunknak 14 hosszú éven át jegyzője volt s többször tartott a tanítónői szakosztályban értékes és magas színvonalú előadást. Kedves, finom, megnyerő egyénisége és működése örökre felejthetetlen lesz előttünk.

Mély hálával említjük meg, hogy jótevőnk, *Thielen Mária* úrnő régebbi 8000 K örökalapítványához csatolja — ha ennek mostani élvezője elhalt — 3000 K segélyalapítványát s kiegészíti még újabb

1000 K-val 12,000 K-ra. *Lutzné Pehm Mária* — ki ezelőtt 22 évvel önmagáért tett le 8000 K örökalapítványt — életének 94-ik évében kiegészítette ezt az alapítványt 2000 K-val. Ajánlatát mély meghatottsággal és köszönettel fogadtuk. *Özv. Hladik Antalné*, az Otthon régi bennlakója külön szobájáért 6000 K adományt tett le azzal az igérettel, hogy ezt az adományt még minden erejével növelni fogja. Őszinte mély hálával fogadtuk az 5000 K államsegélyt, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr magas jóindulata juttatott egyesületünk nemes céljainak elérésére . . .

Alapító tagjaink közé újabban belépett Gross Leopoldina nyug. fiumei felsőbb leányiskolai igazgatónő, aki a mult évben már önmagáért 20,000 K örökalapítványt tett le; s Krizsó Anna . . .

A Fiumei Körnek érdemes és lelkes alelnöke *Babare Adél*, a fiumei felsőbb leányiskola kiváló igazgatója nyugalomba vonult s lemondott a kör alelnöki állásáról, melyet hosszú éveken ét viselt. Mindig rendületlenül összetartotta az egyesület tagjait s buzdította kitartásra. Mélyen fájlaljuk távozását, de bizalommal nézünk utóda, *dr. Aczél József* felsőbb leányiskolai igazgató működése elé s óhajtjuk, hogy a hűséges kis kör felvirágozását előmozdítsa . . .»

A jelentés felsorolja a 15 örökalapítványnak az Otthonban lakó élvezőit, továbbá névszerint és összegenkint mutatja ki a mult évben kiosztott készpénz-segélyeket. Kár, hogy az egyesület anyagi ereje nem akkora, hogy minden segélyre szorulót el tudna látni!

A jelentés külön fejezetben foglalja össze a M. D. E. *háborús munkálkodását*, amit a N. N. már a nov.—decemberi és a január—februári számaiban részletezett.

Az egyesület mult évi *pénztári kimutatása* szerint az 1914. évben az egyesület összes bevétele 98,000 K, kiadása pedig 96,000 K volt, ha azonban az előző évi pénztári maradványt levonjuk, akkor az 1914. évi tiszta bevétel csak 90,000 K, vagyis már a mult év tulajdonképen 6000 K deficittel záródik.

Az egyesület kezelésében levő *örökalapítványok* értéke 170,000 K. Ebből 1899-ben az Otthon építésére 62,000 K-t vett kölcsön az egyesület. A kölcsön törlesztése lassan halad, évenkint csak 620 K-val történik, eddig 13,000 K van törlesztve.

Az egyesület *egyéb alapjainak* jelenlegi értéke 118,600 K. Az Otthon épületének és felszerelésének értéke 204,000 K.

Az 1915. évi *költségvetési előirányzat* 49,300 K bevétellel szemben 52,600 K kiadást állapít meg, vagyis 3300 K hiány mutatkozik. A választmány jelentése utal is erre: «Nem mulaszthatjuk el felhívni tagjainknak, jó barátainknak és minden más érdeklődőnek a figyelmét arra a körülményre, hogy 1915. évi költségvetésünk 3000 K deficitet tüntet ki, amely még a remélt bevételek esetleges elmaradásával növekedni is fog. Rendkivüli bevételekre az idén nem számíthatunk, hangversenyt, előadásokat, gyűjtéseket saját bevételeink gyarapítására nem rendezhetünk s így egészen lelkes és buzgó tagjaink segítségére vagyunk utalva. Bármilyen csekély adományt is nagy hálával és köszönettel fogadunk s főleg segélyezésre fogjuk fordítani, mert a rendes évi segélyezésekre fordított összegen kívül mindössze 148 koronánk van erre a célra».

A jelentés beszámol a M. D. E. szerveinek mult évi működéséről. A *Tanitónők Otthonának* 34 állandó, 9 ideiglenes és 140 átutazó tanitónő lakója volt. Az átutazó tanitónők számát a hadiállapot csökkentette. Az Otthon könyvtára részint beszerzés, részint ajándékozás útján 42 kötettel gyarapodott s jelenleg 3263 kötetből áll.

Az év folyamán adományokat küldtek az Otthon részére: Herich Károlyné 30 liter bort; Gross Leopoldina 1 kávéfőzőgépet; Pesti Viktória Gőzmalom 25 kg lisztet; Pesti Hengermalom r.-t. és az Első Budapesti Gőzmalom r.-t. 85—85 kg lisztet; Haggenmacher Henrik gőzmalma 50 kg lisztet; Király-malom, Hedrich és Strausz 50 kg rizst; Magyar Cukoripar r.-t. 25 kg kockacukrot; Meinl Gyula ½ kg teát.

Az egyesület *budapesti tanitónői szakosztályában* tartott előadások sorozata:

1914-ben Gross Leopoldina francia tanfolyamot tartott.

1915-ben Sebestyénné Stetina Ilona: Emlékezés Dorogsághy Dénesnére. — Komáry Erzsébet: Székesfővárosi tanító kartársaink katonaárvái. — Gross Leopoldina: A M. D. E. a háborúban. — Dörfler Janka: A leányiskolák női igazgatása. — Ifj. Gonda Béla: A háború és az iparművészet. — Gross Leopoldina: Német tanfolyam.

A M. D. E. *Erdélyrészi Körének* működését a titkári jelentésből vesszük át: «A fokozott munka jegyében kezdte meg működését egyesületünk az 1914. évben. Célul tűzte ki az Erdélyrészi Tanitónők Otthona megvalósításának alapvető munkálatait, egyesületi életünk fellendítését, a tagok számának gyarapítását, vagyonunk növelését; a világháború minden erőt lekötő eseményeivel szemben azonban — a biztos sikerrel kecsegtető — törekvéseink megbénultak és egyelőre csak a diadalmas győzelem után bekövetkező jobb jövő reménye nyujthat vigasztalást.

A háború segitő munkájában egyesületünk is kivette részét, amennyiben mindjárt a világháború kitörése után, 1914 aug. hó 11-én tartott választmányi gyűléséből kifolyólag 200 K-t adományozott a háború folyamán keletkezett nyomor és fájdalom enyhítésére alakult népjóléti intézmények céljaira. Később 1914 november havában 100 K-t juttatott a helybeli áll. tanitónőképző intézet rendelkezésére — a növendékek által készítendő katonai téli ruhaneműek anyagának beszerzésére.

Egyesületünk belső életét az 1914. évben is súlyos veszteségek érték. Körünk örökös tiszteletbeli elnöke, *De Gerando Antonina,* az elmult év tavaszán költözött el az élők világából. De Gerando Antonina nemcsak a nőnevelésnek volt tartalmas évek hosszú során irányitója, hanem önzetlen ügybuzgalma a M. D. E. szolgálatában is helyet talált; úttörő szerepe volt a M. D. E. Erdélyrészi Körének megalakításában s ettől kezdve 1891. évtől 1901-ig, tíz évig szolgálta, mint elnök egyesületünk érdekeit; utóbb pedig, mint örökös tb. elnök is mindig élénk figyelemmel volt egyesületünk érdekeinek előmozdításában. Kegyeletünket az elhunyt érdemeihez méltóan fejeztük ki és emlékét ezúton is megörökítjük.

A tavasz elmultával a nyár is meghozta a maga fájdalmát, július havában Mina Jánosnét kísértük utolsó útjára. Mina Jánosné az egye-

sület megalakulása után előbb titkárja, majd alelnöke volt a körnek, s a munkából mindig a legelsők között vette ki részét, nemcsak buzgalommal, hanem igaz lelkesedéssel. Emlékét kegyelettel őrizzük és ennek az elhunythoz méltóan jelét is adtuk.

Segélyezésre az elmult évben 310 K-t fordított körünk, amihez az anyaegyesület 120 K-val járult. Körünk házának bérét 2000 K-ra emeltük, hogy ezáltal is növeljük a ház jövedelmezőségét. Amint a pénztári jelentésből kitünik, az 1914. évben a kör összes bevétele 14,261·42 K, összes kiadása 1613·61 K, pénztárkészlet 12,647·81 K.»

A *Fiumei Kör* bevétele 1914-ben 161·47 K, kiadása 39·36 K. Vagyona 1915-ben 1564·24 K.

A M. D. E. *elhelyező irodája* útján 1914-ben állást keresett 353 nő (köztük 140 okleveles) és pedig magyar nevelőnő 84, idegen nyelvű nevelőnő 32, óvónő 41, bonne 92, óraadó 40, társalkodónő 37, szünidei tanításra 27. Ezzel szemben magyar nevelőnőt keresett 87, idegen nyelvű nevelőnőt 38, óvónőt 32, bonnet 83, délutáni foglalkozót vagy óraadót 13, társalkodónőt 13, összesen 256 család.

Az évi jelentés végén az 1914. és 1915. évi pénzadományok nyugtázása és a 187 alapító s 900 rendes tag névsora van.

A közgyűlés a választmány évi jelentését s a pénztárvizsgálók jelentését tudomásul vette s a felmentést Berta Ilona pénztárosnak és Bock Ida segédpénztárosnak hálás köszönetének kifejezése mellett megadta, továbbá az előterjesztett költségvetési előirányzatot elfogadta.

Ezután közfelkiáltással megválasztották a tisztikart, választmányt, a pénztárvizsgáló és fegyelmi bizottság tagjait. A választás az egyesület vezetőségében semmi változást nem hozott, a régi kipróbált kezek vezetik továbbra is az egyesületet, mindössze a választmányba jutott be pótlásként néhány új tag.

A közgyűlést követő választmányi ülésen megválasztották az igazgatóság s a mulatság-rendező bizottság tagjait. Az igazgatóságba egy új tagot választottak, Lázárné Kasztner Jankát, kit örömmel üdvözlünk e munkakörben.

Nem tudom letenni a tollat addig, míg le nem írom azokat az érzéseket és gondolatokat, amelyek a M. D. E. évi működésének ismertetése közben ébredtek bennem. Van a jelentésben örvendetes rész, de van szomorú része is. Örvendetes, lélekemelő az, hogy vannak önzetlen, ideális gondolkozású nőink, akik immár 30 éve lankadatlanul küzdenek, fáradnak, néha szinte koldulnak, hogy a szegény elaggott, a munkában megrokkant, kimerült tanítónőknek, nevelőnőknek nyugalmas otthont, ellátást, segélyt biztosítsanak. Lankadatlan buzgalommal szinte fillérenkint gyűjtik össze az alapokat, melyeknek kamata fogja biztosítani örök időkig a segélyeket. Nem kedvetleníti el őket az a közöny, amivel találkoznak majdnem minden irányban. Nem várnak hálát, köszönetet, csendben, zajtalanul, a feltünést elkerülve végzik áldásos működésüket. Ez az örvendetes, hogy vannak olyan nemesszívű nőink, mint a M. D. E. vezetői s önzetlen alapítói.

De van elszomorító oldala is a jelentésnek: az a közöny, mely a M. D. E.-tel szemben mutatkozik. Nem beszélek tisztán csak a társadalom közönyéről, hogy azok, akiket tanítónőink olyan nagy fáradsággal nevelnek, tanítanak, azok nem tartják kötelességüknek, hogy ezt az egyetlen jótékony tanítónői egyesületet gazdaggá, hatalmassá tegyék. Nem tisztán ez a szomorú, mert ehhez hála kellene, amiről tudjuk, hogy a világ legritkább virága. Sokkal elszomorítóbb az, hogy a tanítónők, a kartársak maguk hanyagolják el a M. D. E.-t. A sok ezer magyar tanítónő közül csak 900 tagja az egyesületnek s e 900 közül is sokan rendetlenül fizetik a tagsági díjat. Elég egy pillantást vetni a csillaggal bélyegzett hátralékos tagok sorára. Hozzávetőleg 2500 K hátralékos tagsági díjjal adósok az egyesületnek.

Honnan származik e közöny? Keresni, kutatni kell az okokat, hogy megszüntethetők legyenek, mert az ilyen egyesületnek virágoznia kell!

A közönynek egyik oka talán abban rejlik, hogy a M. D. E. elsősorban s majdnem kizárólag jótékony egyesület. A tanítónők legnagyobbrészt nyugdíjképes állást töltenek be, ennélfogva úgy gondolják, hogy öregebb korukban a biztos nyugdíjból is meg tudnak élni, segélyre nem szorulnak. Fiatal korban pedig ki gondol arra, hogy megöregedve az el nem ért családi otthon helyett a nyugalmas Tanítónők Otthonában lakjék? Tisztán a jótékonykodás nem tudja összegyűjteni, összetartani a tanítónők nagy seregét. Jobban fel lehetne karolni az egyesület működésében a tanítónők testületi érdekeit, többet lehetne nyujtani a működő tanítónőknek. A tanítónői szakosztály intenzívebb fejlesztésével ezt el lehetne érni s talán ilyen úton a M. D. E. a magyar tanítónők országos egyesületévé fejlődhetne, amivé fejlődni kellett volna a harminc éves fennállása alatt.

A tanítónői szakosztály a tanév alatt tanfolyamokat, tudományos előadásokat rendezhetne. Meg lehetne ezt oldani szinte költség nélkül, mert mindig lehet találni önzetlen szakembereket, akik tudásukat ingyen adják a nemes cél érdekében az egyesület szolgálatába. Azonkívül érdemes lenne azon is gondolkozni, hogyan lehetne megcsinálni a tanítónők találkozóhelyét, ahol lenne néhány szoba, lapok, könyvtár, lenne szakbeli társaság, élénk társas élet, ez összekapcsolná az állami tanítónőket a székesfővárosiakkal, a budapestieket a vidékiekkel.

Az elhelyező iroda működését is fel lehetne lendíteni. El lehetne érni a nevelőnői, tanítónői helyközvetítés terén az egyeduralmat. Dehát erre nézve a legfontosabb az, hogy minél szélesebb körben vegyenek arról tudomást, hogy a M. D. E. helyközvetítéssel foglalkozik. Megbízható német, francia, angol irodákkal, intézetekkel kellene összeköttetést keresni, a magyar tanítónőképzők igazgatóságától minden tanév végén az ajánlkozók névsorát elkérni, azután a magyar napilapokban, hetilapokban állandóan hirdetni az egyesület elhelyező irodáját, ez az az út, melyen a M. D. E. erkölcsi erejével és megbízhatóságával le tudja győzni a magán elhelyező intézetek versenyét.

Azt hiszem, a M. D. E. vezetősége nagy örömmel megy bele abba, hogy az egyesület működése szélesedjék, bővüljön, s így csak a tanítónőkön fordul, tisztán tőlük függ, hogy a M. D. E. kifejlődjék a magyar tanítónők országos egyesületévé. *Dr. Vásony Lajos.*

*

Kremnicky Magdolna halála. A Tanítónők Otthonának toronyszobájából megint lengett a fekete zászló: halottunk volt. Szegény jó Kremnicky Magdolna tagtársunk, a 71 éves egri kézimunka tanítónő meghalt március 24-én váratlanul, agyszélhűdésben. Évek óta szenvedő volt már, súlyosan beteg lába alig néhány rövid lépésre bírta vinni őt nagy nehezen. Tágas barátságos szobájában kicsiny házi oltárt épített fel magának, virágok között kedvenc kanárijának csicsergése vidította fel hosszú óráit. Nagyon hálás tudott lenni szegény jó Kremnicky Magdolna minden jó szóért, barátságos biztatásért, az elnéző türelemért, minden apró figyelemért, melyben hiánya nem volt társnői részéről. Jóságos gondviselője volt mindenkor Thielen Mária úrnő, kinek egyik, legrégibb alapítványát ő élvezte. A nemes úrnő 1902-ben maga ment érte Egerbe, ahol betegen és elhagyottan, csak a M. D. E. által segélyezve tengette napjait. Ide hozta őt szép Otthonunk meleg falai közé, és azóta soha meg nem szünő jósággal érdeklődött iránta és gondoskodott róla Thielen Mária. Így ellátva, anyagi gond nélkül, nyugodtan élt még 12 évig kedves Otthonunkban.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Frauenbildung. Március. Gazdagítani akarják a háború tanulságaival szellemi életünket, de azért gondosan ápolják a multat.

Dr. Meta Hübler Fichte felé fordul; meggyőződése, hogy ez a multszázadbeli filozófus mutatja az utat *a jelen felé* és vezet benne. Keresi Fichteben a nevelőt, keresi azt, ami megtermékenyíti, felemeli a fiatalságot. Fichtenek nem az volt a főhatásköre ahova ő állítja be, de ebben az irányban is kiváló, mert: «Kössünk benső ismeretséget nagyjainkkal, társalogjunk velük mindenről, hadd lássuk, hogy követjük-e nyomdokaikat.» Különösen azt kívánja, hogy olyan kiváló írókra figyeljünk, akik elmélyedő szellemi életet éltek; hatást akartak gyakorolni az életre és a jövőre; az akaratot helyezték a legfelsőbb piedesztálra, s ennek az erős akaratnak a hitvallásával apostolai voltak az önmagából való fejlődésnek. Lelkesít, hogy rajongjunk az erős alkotási vágyért, úgy, mint Fichte. Ápoljuk vele együtt a lelkesedést, a kötelességérzést, és főleg a szeretetet, ami mindennek a leghatalmasabb, legáldásosabb rugója. «Vessük be fenséges irányokkal a nemzeti élet frissen szántott barázdáit.» Tegyük képessé a fiatalságot nemcsak az utánzásra, hanem a kezdeményező példaadásra.

*

Harry Schumann könyvet írt *a háboru első hónapjairól* a saját tapasztalatai s a lapok hírei alapján. Ír az általános hangulatról, a közvéleményről és a legnevezetesebb tettekről. Munkájának a felirata: «Németország emelkedése»; mottója Schillernek az a mondása, hogy «minden népnek eljön a maga történelmi napja, csakhogy Németországban ezek az órák az egész világnak aratnak.»

E könyvből részleteket közöl «a háború és a nők» címen. E részben igazságtalanságnak bélyegzi, hogy egyesek miatt a szolgálatképes asszonyok százait folytonos megfigyelés alatt tartják, sőt gyanakvó kicsinyességgel itélik meg munkájukat. Ő tudja, hogy a nők mindenben mintaszerűen jártak el, méltóan a komoly hazafias érzéshez. Beismeri, hogy sokan nem simultak az új szociális és gazdasági viszonyokhoz, de ezt ellensúlyozza, hogy mások kiválóan megfeleltek.

Ami különben a rátermettséget illeti, itt — lehet mondani — pártállást foglal el. Szerinte azok érettek, helytállók, önállóak, akik átmentek a nőmozgalom iskoláján. Meggyőződése, hogy Németországban ilyen nők társultak egyéni és egyesületi körök szerint, dolgoztak

a társadalmi segítés munkájában hétszer olyan erővel, mint eddig, megmutatták, hogy a nő tudja helyettesíteni a férfit; ők jelölik ki azt az irányt, melyben a szociális tevékenység és a női élet kölcsönösen segítik egymást; buzdítanak, hogy ezen a téren van szükség továbbfejlesztésre és hangoztatják, hogy ebben a tekintetben nagyon érett a nő politikai teljesjogúságra.

*

Schulze igazgatónő «*Háborús tizparancsolat*»-ban foglalta össze azt a szellemet, melyet bele kell nevelni a fiatalság lelkébe. Talán a legszebb: «Töltsenek el gondolatok, melyek túllépik a mindennapiság határát; mosd lelkedet fehérre és ragyogóra, elmélkedvén az örökkévalóságról». «Engedd, hogy nevelődjék és mélyüljön benned minden; vedd észre, hogy üt az óra, hogy elérkezett legbensőbb emberi lényednek a tűzpróbája». «Merülj csendes áhitatba és figyeld óvatosan a rendkívüli idők hangjait».

*

Maria Keller leírja, hogy milyen szociálpedagógiai szeminárium alakult ki Charlottenburgban, a gyermekmenhelyen és mi módon. Eleinte csak egy-egy előadást tartottak, azután éppen előadás közben látták, hogy erre is, meg arra is szükség van. Nemcsak őrizni, hanem foglalkoztatni, nevelni akarják a gyereket. Családias beosztás, kis csoportok vezetése; ez a főfeladat. Pótolni kívánják a szülőket, hiszen csak az ipar $4^1/_2$ millió anyát foglal le. Először hatalmas, jól kiképzett gárdának kell kikerülnie a képzőkből. Három évig próbálkoztak, míg eltalálták a képzés módját. Eredmény: kézügyesség és pedagógia; nemzetgazdaságtan és szociálpolitika; gyermekirodalom; szakfolyóiratok olvasása egy-egy megfelelő témának a kövétésével. Időtartam: lyceumi műveltség után másfél év. Sokban hasonlít mindez a gyermekkertészethez.

Van továbbképző és gondozónői tanfolyam is. Az utóbbi különböző előképzettségre épít s tartama eszerint egy vagy két év.

*

Oberlehrerin *Haase* arról ír, hogy felsőbb hatóság jóváhagyásával némelyik iskolában megint az előmenetel és szorgalom szerinti sorrendben ültetik szét a tanulókat. Átérzi az örömöt, de azt a sok fájdalmat is, amit ez a bánásmód okoz. Sorra vesz minden kárt, minden jó hatást, és főleg azon akad meg, hogy így igazságosnak lenni szinte lehetetlenség. Szóval, nem helyesli ezt a módszert, ha még oly könnyűvé teszi is a szülők tájékoztatását. Aggodalmait olyan elevenen írja meg, hogy bizonyára hatása lesz más téren is, ott a jutalmazás kivitele nehézségekbe ütközik. A kiadó megjegyzése még utal a lányok idegességére is.

*

Az *irodalmi értesítő* mutatja, hogy tudományos folyóiratok és könyvek visszatérnek rendes tárgykörükhöz, de azért nem hagyják

abba a háború szellemének a megfigyelését, problémáinak tudományos és pedagógiai szempontból való vizsgálását.

A közleményekben fontos, hogy a «*Bund für Schulreform*» a fiatal, húsz éven aluli önkéntesek lelki világát kutatja, továbbá, hogy a Letteverein közvetítő irodájában a családok most is elég nevelőerőt kerestek.

Berlin—Zehlendorfban, a Mathilde Zimmer-Stiftung pályadíjat tűzött ki annak, aki legjobban megoldja az általánosan kötelező «női szolgálati év» kérdését. Ha ennek lesz eredménye, az bizonyosan közelről érinti majd az egész világot. Remélhetjük, hogy ebben meg fog nyilatkozni a német igazságszeretet és a németek mély tisztelete a női ideál iránt.

Dr. Schmidt Mária.

IRODALOM.

Rüblein Richard: A CSALÁDI PÓTLÉKRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY ISMERTETÉSE. M. kir. tud. egyetemi nyomda kiadása. — Ára 2 K.

Rüblein Richárd miniszteri számvevőségi aligazgató e könyvében nemcsak a törvény szövegét és indokolását, meg a végrehajtási rendeletét adta ki, hanem összegyűjtötte a törvény egyes szakaszainak értelmezésére és alkalmazására vonatkozó miniszteri rendeleteket, továbbá az eddig hozott összes közigazgatási bírósági itéleteket és elvi határozatokat, valamint a családi pótlékkal kapcsolatban a hadi állapotból folyólag hozott összes rendeleteket. A könyv függelékében négyszáznál több vezérszó alatt az egész anyagot lexikonszerűleg feldolgozva közli, melyben még a laikus is gyors és biztos felvilágosítást találhat.

Megemlítendőnek tartjuk még, hogy Jankovich Béla dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1967. sz. rendeletében Rüblein könyvét hiánytpótlónak mondotta s e munkára az összes érdekelt hivatalok, hatóságok és intézetek figyelmét felhívta.

*

A Lampel R. cég kiadásában megjelenő **Magyar Könyvtár** legújabb füzetei:

759. *Wittmann Viktor: A repülőgépekről.* — Ára 30 f.

760—761. *Frobenius Hermann: A német birodalom sorsdöntő órája.* Ford. *dr. Mikes Lajos.* — Ára 60 f.

762—763. *Heltai Jenő: Lim-lom.* — Ára 60 f.

764—765. *Százados István: Hindenburg.* — Ára 60 f.

*

A Franklin-cég kiadásában megjelenő **Olcsó Könyvtár** legújabb számai:

1766—1767. *Wekerle Sándor: A háború gazdasági következményei.* — Ára 40 f.

1768—1769. *Gróf Andrássy Gyula: A jó béke céljai.* — Ára 40 f.

Az 1915. évre előfizettek február 26-ig bezárólag.

(A *-gal jelöltek csak az I. félévre fizettek.)

Tabódy Ida, Pozsony; Tóth Irén, Miskolcz; Tanosné-Ecker Auguszta, Budapest; dr. Török Istvánné, Czegléd; özv. Tóth Józsefné, Budapest; dr. Traunfellnerné-Schütz Irma, Lugos; Tóth Bálintné, Veszprémvarsány; dr. Tóthné-Zsenaty Emilia, Budapest; Tőkésné-Lendvay Gabriella, Brassó; Áll. polg. leányiskola, Torda; Áll. felsőbb leányiskola, Temesvár; Városi polg. leányiskola, Temesvár.

Áll. polg. leányiskola, Ungvár; Áll. polg. fiú- és leányiskola, Újpest; Áll. polg. leányiskola, Ujvidék; Áll. polg. leányiskola, Újpest; Attila-utcai áll. elemi leányiskola, Újpest.

Vidor Manó, Nagyvárad (2 példányra); R. Vozáry Ilona, Nagyvárad, Vinkler Anna, Fót; Irg. nővérek Karolina-intézete, Vácz.

Weiler Stefánia, Budapest; Wendler Irma, Budapest; Winter Lajos, Pöstyén; Winter Mariska, Érsekújvár.

Zachariás Márta, Czinkota; Zala Jolán, Galgócz; Zsarnovitzky Emilia, Budapest; Závodszky Margit, Budapest; Zeller Izabella, Budapest; Zipser Anna Ogulin; Zöllner Erzsébet, Budapest; Zrinyi Delinke, Csáktornya; Zsoldos Hermin, Nagytapolcsány; Zsigmondi Ilona, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Zólyom; Áll. polg. leányiskola, Zilah.

1914. évre fizettek.

Gedeon M. Ferdinanda, Temesvár (1913. évre is); Huszka Hermin, Örkény; Köpe Anna, Hosszúfalu; Kröpfelné-Bömches Vilma, Nagyszeben; Meininger Elza, Nagyszeben (1913. évre is); Ref. el. és polg. leányiskola, Marosvásárhely; Polg. leányiskola, Nagyszombat.

A szerkesztésért felelős: *Dr. Vásony Lajos.*

GRÓF ANDRÁSSY GYULA MUNKÁI:

A jó béke czéljairól.
Ára 40 fillér.

Kinek bűne a háboru?
Ára 2 korona.

Az 1867-iki kiegyezésről.
Ára 4 korona.

A magyar állam fönmaradásának és alkotmányos szabadságának okai.
Három kötetben. Ára 22 korona.

A számüzött Rákóczi.
Ára 40 fillér.

Zrinyi Miklós a költő.
Ára 40 fillér.

Franklin-Társulat kiadása.

Kapható minden könyvkereskedésben.

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratóriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üveglechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz. megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

KULTURA ÉS TUDOMÁNY

legújabb kötetei:

Eucken Rudolfnak, a ma élő legnagyobb német filozofusnak legnépszerűbb műve, melynek német kiadása rendkivüli kelendőséget ért el) Cime:

Az élet értelme és értéke.

Fordította **SCHÖPFLIN ALADÁR.**

Ára kötve 2 korona.

Lenhossék Mihály dr. egyetemi tanár új könyve összefoglalja az ember szervezetére vonatkozó összes ismereteket, testünk szerveit, azoknak fejlődéséről szóló elméleteket, az embertan összes fontos tanúlságait. Cime:

Az ember helye a természetben.

Ára kötve 1 K 60 fill.